

257002

LUCEAFĂRUL

Ion Agârbic
Exagenar

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Serie nouă

Octombrie 1942

Anul II

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. D. ROȘCA, OLIMPIU BOITOȘ, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: Ion Agârbiceanu, Mircea Alexiu, Simion Anderco, Nicolae Balcă, A. P. Bănuț, Zevedei Barbu, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Alex. Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Dimitrie Danciu, Al. Dima, Petru Drăghici, Ioan Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Vasile Gionea, Victor Iancu, Șt. Manciulea, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, Marcel Romanescu, M. Samarineanu, Constantin Sassu, I. V. Spiridon, D. Stăniloae, Octav Șuluțiu, Gabriel Țepelea.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat se vor trimite pe adresa redacției.

*

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

*

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: **Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.**
(Ore de birou: zilnic dela 4—6 d. m.)

Abonamente: In țară, pentru particulari, anual Lei 400.—
pentru autorități și instituții „ 1200.—

In străinătate dublu.

Exemplarul Lei 40.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941

Tipografia „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu. Nr. 1069, Sept. 1942. Secretar de redacție: Olimpiu Boitoș.

Inscr. în Reg. Com. Fi 3165/1931

Chemare

de

Petre Bucșa

*Dacă 'n dinți de vârcolac
Rupe-și luna trupu 'n două,
Pe vergea de vers buimac
Te 'ncrestez : durere nouă.*

*Macină-se iz de moarte,
Puhav ca argintul iernii...
— Haida, 'n sănii să ne poarte
Comândările vecernii.*

*Lasă-ți sufletul — dumberavnic —
Peste liniști să se plece...
Cătu-i vântu 'n mers de harnic,
Noi, cu doru', l-om întrece...*

*Vom porni cu toamna 'n palme
Pe-o murună de poveste,
Nu ne-or mai lătra 'n sudalme
Munții sângerânzi pe creste.*

*Nici în tălpi nu ne-or împunge
Afinșuri aspre — anii —
Vieața n'o să ne alunge
Ca pe câni cu bolovanii...*

*... Uite-o, albă, cărăruia
Cum ne face semn cu mâna...
Vezi, spre Țara Nimănuia
Bate inima, bătrâna...*

*Inflorește 'n noi tristețea
Ca prin holde coapte, macii.
Luna visurilor noastre
Ne-o sugrumă vârcolacii...*

Ion Agârbiceanu sexagenar

de

P. Drăghici

Opera de scriitor a părintelui Agârbiceanu a crescut surprinzător, an de an, cuprinzând un număr impresionant de schițe, nuvele și romane. Dela volumul de schițe *Dela țară*, apărut la Budapesta în 1906, și până la *Amințirile*, tipărite în 1940 la București, o activitate literară dintre cele mai fecunde a împodobit paginile revistelor și ziarelor românești. Scrisul său a pătruns adânc în conștiința publicului cetitor, cel puțin a celui din Ardeal, fără totuși să-și găsească încă cuvenita apreciere din partea cercurilor literare și a criticei profesionale. Deși distins cu premiul național pentru proză, o rezervă curioasă și prin nimic motivată s'a manifestat față de multe volume ale Domniei Sale. Literatura sa, așa de reprezentativă pentru Ardeal și de un conținut etic incontestabil, nu a primit de altfel loc nici în manualele școlare, alături de scrisul celorlalți mari povestitori ai neamului.

Ion Agârbiceanu s'a născut în comuna Cenade, jud. Târnava Mică. Tatăl său, de origine din Agârbiciul Sibiului, a fost pădurar, vigیل peste pădurile a trei sate. Dela el a moștenit scriitorul pasiunea pentru viața liberă în natură, iubirea pentru singurătate și sfiala de oameni, iar dela mama lui, o țărăncă harnică și aspră, simțul ascuțit al observației, sentimentul religios și mila pentru cei oropsiți. Copilul a crescut până la vârsta de șapte ani în satul natal, din a cărui viață i-au rămas cele mai puternice impresii, sugestiv și liric evocate în *Amințiri*. Ca și nepotul „Dănuț”, scriitorul a păscut din fragedă copilărie și până în vacanțele adolescenței oile pe costișele însoțite ale pădurii de lângă sat, s'a desfășurat cu parfumul și coloritul florilor, a admirat concertul păsărilor din crâng și a observat atent viața neostoită a nenumăratelor găze de pe cozile de iarbă. Tot în satul natal a urmat primele clase primare, înscriindu-se din clasa a treia, la sfatul protopopului, la școlile din Blaj.

Din timpul petrecut acolo, reținem primele îndoieli religioase, lectura cărților de povești și istorioare din literatura română în cursul inferior, contactul cu marii clasici ai literaturii naționale în cursul superior, precum și puternica impresie pe care i-a lăsat-o povestitorul popular „Minea”, al cărui dar de povestire l-a vrăjit într'atât, încât i se părea „că nu-i ființă de pe țărâmul nostru”. Sufletul adolescentului singuratec și meditativ între 14 și 18 ani era însă neliniștit mai ales de marile probleme ale existenței, cărora religia oficială nu le putea da explicația căutată și dorită. Chiar natura nu-l mai fermeca; în vacanțe, când colinda pădurile și câmpiile familiare, fiind mereu preocupat de probleme metafizice: „Pe lângă eternele probleme ale existenței, dădea acum năvală să-și afle explicarea legea binelui și răului, originea răului în noi și în lume.”

În seminarul catolic din Budapesta, unde studiază teologia, nesiguranța îi crește la început, ajungând să critice multe din practicile religioase catolice, precum și ipocrizia superiorilor și colegilor. Criza aceasta religioasă și sbuciumul sufletesc își găsesc deslegarea în revelația mistică pe care o încearcă într'un moment pe când studia manualul latinesc al Sfântului Vasile cel Mare. Într'o intuiție fulgerătoare i se luminează cauza finală a lucrurilor și a existenței, misterul din sufletul său și misterul lumii: existența lui Dumnezeu. O mare fericire și siguranță pune stăpânire pe sufletul său, de care se va resimți nu numai întreaga sa viață de păstor sufletesc, ci și structura intimă a operei literare, prin suflul religios și etic care o străbate: „După cinci ani de sbucium, eram în sfârșit om. Ce om? Poate un zeu tânăr pe care-l încânta și-l ferecea cunoașterea, apropierea, contactul cu Eterna ființă.”

După luarea licenței în teologie și petrecerea unui stagiu scurt ca prefect de studii la internatul de băieți din Blaj, se dedică definitiv carierei de preot, mai întâi în comuna Bucium-Sașa din Munții Apuseni, apoi în comuna Orlat din județul Sibiu. Confruntând *Mărturisirile* cu conținutul celor mai multe din scrierile sale, ne putem ușor convinge cum experiența preotului rural este factorul hotărîtor în crearea tipurilor și atmosferei epice din ele. Ne gândim mai ales la *Fefelega*, *Lumița*, *Părăginel*, *Vavilonul*, sau ambianța din romanele *Arhanghelii* și *Stana*. În 1916 părăsește parohia, retrăgându-se cu oștile românești care pătrunseră în Ardeal și pribegeste prin Oltenia, Moldova, Basarabia și Ucraina. După unirea dela Aiba-Iulia este numit director al ziarului *Patria*, pe care-l conduce până în 1927, la Sibiu și la Cluj, devenind astfel orășan. Pe urmă funcționează câțva timp ca secretar al secțiilor literare și științifice ale Astrei, redactând

I. Agârbiceanu în 1900

revista *Transilvania* din Sibiu, iar azi șexagenarul scriitor trăește la Sibiu, ca protopop refugiat al bisericii greco-catolice din Cluj.

Vocația de scriitor i s'a trezit în ultimii ani ai liceului, când debutează la *Unirea* din Blaj cu versuri de structură clasică, influențate de poezia lui Coșbuc. Primele încercări de proză satirică, imitată după Virgil Oniț, apar în *Drapelul* din Lugoj, redactat de Valeriu Braniște, prin anii 1902—1903. Deosebit de interesante sunt pasagiile din *Mărturisiri* în care ni se destăinuiește puternica influență exercitată asupra

I. Agârbiceanu în 1933

sa de literatura semănătoristă și de articolele lui N. Iorga. Proza lui M.

Sadoveanu, I. Ciocârlan, Sandu-Aldea, etc., cu marea putere de a descrie, l-a determinat să schițeze cele dintâi pagini în acest gen: „Cred că noutatea, frăgezimea, bogăția limbii în descrierea naturii și a oamenilor, m'au determinat să încerc proza literară. Simțeam acum o dorință, un avânt, să încerc și eu, ceea ce nu a fost cazul când am citit pe ceilalți prozatori români: Negruzzi, Gane, Slavici, Creangă, Ispirescu, Vlahuță, Duiliu Zamfirescu. Și într'o seară, în ceasul de studiu, m'am trezit scriind și rămânând așa de cufundat în lucrare, încât n'am băgat de seamă că trecuse ceasul nouă, că sala era goală, clericii plecând la culcare. M'am trezit și m'am oprit din scris numai când un superior își întindea bastonul peste masa mea de scris, spunându-mi: „Ce faci dumneata aci?” Mi-era cald. Scrisesem mult și încontinuu. Erau ceasurile unsprezece.”

Aceste încercări nu vor apărea totuși în *Semănătorul*, unde tânărul teolog trimite doar *Legenda slavă*, o baladă imitată după Coșbuc, ci în *Luceafărul*, care atunci (1902) începe să se tipărească la Budapesta și unde va colabora tot timpul, fiind principalul prozator al revistei. Viitorii cercetători ai operei lui I. Agârbiceanu vor trebui să pornească neapărat dela aceste naive și destul de stângace produse ale tinereții, în gen romantic și naturalist, adunate în volumele *Dela țară* și *Schițe și povestiri* (Orăștie 1912), pentru a judeca evoluția scrisului său atât pe latura conținutului, cât și a stilului, și pentru a măsura distanța până la volumele: *Luncușoara în păresimi*, *Popa Man*, *Stana* sau minunatele *Amintiri*. Într'adevăr, începând cu volumul *In întuneric* (București 1910), maniera ușoară, realistă, este abandonată și înlocuită cu sondări sufletești tot mai adâncite, elaborate din materialul uman al lumii dela țară în spiritul profund meditativ al scriitorului. Dar abia mai târziu, după 1911, prin citirea marilor romancieri ruși și francezi, opera lui epică primește toată amploarea. Ce puternic ecou au răscolit în sufletul lui aceste lecturi reiese și din următoarele mărturisiri: „Ce zădărnice mai era să încerci să scrii, când existau operele scriitorilor pomeniți! Când aflai aici atâtea din gândurile, frământările și chiar experiențele tale sufletești, pe care le credeai inedite, și le păstrai pentru a scrie ceva original. Și viața, mensa vieață din ele!” Sau: „Tolstoi și Gogol îmi păreau mai masivi, mai solizi, mai omenești.

Dostojevski, Leonid Andrejev, erau de sigur niște posedăți, niște anormali, dar în ce vârtejuri amețitoare te duceau, fără răsuflet!" Aceste influențe se găsesc mai ales în romanele *Povestea unei vieți, Arhanghelii, Legea minții*.

Printre prozatorii transilvăneni, locul părintelui Agârbiceanu se precizează tot mai mult. Istoricii literari și critica imparțială recunosc unanim valoarea etică excepțională a scrisului său. În matca sufletească, unde s'au plămădit viguroasele figuri de țărani și intelectuali ardeleni, noroiul și impuritățile morale nu și-au găsit sălaș primitiv; cum în opera sa zadarnic și-ar căuta satisfacere curiozitatea libidinoasă, paraliterară a unor lectori. *De aceea* — și adăugându-se, mai ales în primele scrieri, o oareșcare neîndemânare de compunere și stil — ea nu a fost îmbrățișată de snobismul literar al modei contemporane. Poate și o contradicție internă, între naturalismul exagerat al cadrului și al unor elemente de decor și între puritatea tendinței morale, au deviat sensul operei dela cerințele unui estetism riguros. Semănătoristă la început, ea a primit însă treptat adâncime prin scrutări psihologice și prin suflul așa de omenesc al milei pentru obijduiții satelor. Valorile estetice de altfel — cum au dovedit cercetările moderne în acest domeniu — nu pot fi dissociate în creația de artă individuală de cele etice, dată fiind complexitatea sufletului omenesc. Dacă eticismul ar putea întuneca pentru unele sensibilități artistice superficiale fragilitatea rece și sterilă a frumosului pur, în schimb el acordă construcțiilor epice masive valoarea lor etern omenească. Răsărite dintr'un suflet a cărui noblețe egalează sinceritatea, mărturisirile părintelui Agârbiceanu în această privință fascinează prin accentul de luptă dezinteresat: „Poate cineva crede că religionea creștină nu poate determina felul nostru de viață? Și că nu sunt oameni reali, în carne și oase, care pot ajunge la un grad de sfințenie, de desăvârșire sau cel puțin la o viață armonioasă, prin năzuință, voință și luptă? Sau nu mai este om acela care crede în Dumnezeu, în nemurirea sufletului, care își stăpânește instinctele? Eu cred că e omul cel mai prețios și pentru el și pentru societate. Și îndată ce el este o realitate, nu are dreptul să intre în realizările artei?”

Cu o voință bărbătească, cu o uimitoare putere de muncă și o pasiune de adevărat creator, pentru scris, autorul a alăturat în curs de patruzeci de ani volum lângă volum, realizând un monument literar tot așa de impunător, prin masivitatea lui, ca și acel înălțat neamului de moldoveanul Sadoveanu. Până când însă scrisul ultimului ne vrăjește sufletul prin undele diafane care se desprind din marele mister al cufundării omului în tainele unei naturi de dincolo de timpul și spațiul vremelnicului azi, arta părintelui Agârbiceanu tinde, prin analiza penetrantă a unor aspecte efemere, desprinse unui câmp omenesc de observație, redus la viața țărănimii și burgheziei ardeleni, să transcende într'o viziune și concepție de viață etern omenești. Adevărat, numai într'o mică parte a operei; restul având o semnificație mai specială, recunoscută de altfel de autor: zugrăvirea unor aspecte din viața socială, politică și culturală a Ardealului de dinainte de unire, pe care le simțea în rapidă și progresivă transformare. Magistral l-a caracterizat marele N. Iorga cu intuiția sa genială: „*povestitorul merită să transmită altor vremuri toată viața, cugețarea și simțirea Ardealului său*“.

Întregind deci într'un sens viziunea optimistă, etică a lui I. Slavici, printr'un aspect deslipit de pe un fondal omenesc mai sombru, scrisul părintelui Agârbiceanu completează în același timp partea de informație din opera d-lui L. Rebreanu, prin fixarea documentară a multiplelor fețe ale societății ardeleni. Astfel, atât prin conținutul operei, cât și prin structura creativă intimă, D-Sa se alătură familiei marilor prozatori ardeleni.

În plină vigoare spirituală, d-l Ion Agârbiceanu ne-a surprins în ultimul timp cu un delicios volum de amintiri. Schițe literare pline de raze de soare, portrete, tablouri rustice, cele 28 de bucați ale volumului plutesc într'o simpatcă atmosferă lirică. Din dialogul cu rubedenia bătrână Ilarie, ca și din unele tonalități elegiace, se simte uneori o ușoară melancolie a bătrâneții, aproape o resemnare; o cochetărie — am zice, dacă acest cuvânt nu ar fi prea frivol pentru personalitatea blândă și austeră a părintelui Agârbiceanu — cu țara de dincolo de veac. Suntem convinși totuși că aceste note izvorăsc mai curând din firea contemplativă și adânc înțelegătoare a sexagenarului cu o mare experiență umană, răspunzând unei atitudini sufletești senine și deosebit de prielnice creației, decât dintr'o oboseală, contrazisă de altfel prin bogata activitate literară din ultimii ani.

Ion Agârbiceanu

— Schiță bio-bibliografică —

de

OLIMPIU BOIȚOȘ

I. Biografie

Scriitorul care a implinit 60 de ani de viață și 40 de ani de activitate literară s'a născut în ziua de 19 Septembrie 1882, în comuna Cenade din județul Târnava Mică, pe atunci: județul Alba. Băiatul lui Nicolae Agârbiceanu și al Anei născută Olariu este al doilea vlăstar al unei robuste familii de țărani înstăriți. Cuvântul „robust” nu este de loc convențional; dovadă că din cei opt copii ai familiei lui Nicolae Agârbiceanu șapte sunt încă în viață.

În *Mărturisirile* publicate de curând,¹⁾ scriitorul face portretul părinților săi. Tatăl său era om cu știință de carte, căruia îi plăcea să citească și recita bucurosi versuri de Coșbuc și Goga, pe cari le știa pe dinafară. În casa lui se afla totdeauna cel puțin o foaie populară — „Gazeta Transilvaniei” pentru popor sau „Foaia Poporului” din Sibiu — dar într-o vreme era abonat și la o gazetă zilnică.

Mamă-sa în schimb a trăit o viață întreagă cu părerea de rău că nu știa citi, căci îi plăceau poveștile și povestirile, și asculta cu aceeași plăcere orice fel de cuvântare, dar mai ales predicile Adânc credincioasă și iubitoare de natură, ea era o ființă inzestrată cu voință și mare putere de intuiție; talentul literar al scriitorului se pare că aici își are izvorul.

În același loc descrie cu amănunte d-l Agârbiceanu și satul natal, unde a copilărit, fiind ciobănașul oilor părințești, unde a simțit profund mireasma câmpului înverzit și a pădurii înfrunzite, a cunoscut pasărilor văzduhului și gănăniile pământului și a ascultat cântecul vântului și al păsărilor, pătrunzându-se de tot farmecul naturii, după legea sensibilității sale și a firii sale de „izolat”.

„Socotesc petrecerea în sânul naturii din primii ani ai copilăriei — scrie d-l Agârbiceanu — ca și vacanțele de vară petrecute în același fel, ca epoca cea mai importantă pentru receptivitatea mea sensibilă. Până azi izolarea în singurătatea naturii e cea mai recreatoare odihnă pentru mine. Și niciodată nu doresc, nu simt necesitatea unei tovarășii, în mijlocul firii. Impresiile de atunci au reinviat în orice descriere de natură din lucrările mele”.

În Cenade a făcut și primii trei ani de școală primară, cu dascălii Munteanu și Nicolae Dușa, dar școala a terminat-o la Blaj, unde a urmat și liceul, trecând examenul de bacalaureat în vara anului 1900.

Anii petrecuți în citadela culturală ardeleană deosemena i-au dat impresii puternice. Ele au venit mai întâi dela lectura literară, din ce în ce mai intensă, cu cât sporreau clasele de liceu. Profesorul de română din clasa V, Gavril Precup, e cel ce a relevat aptitudinile lui de scriitor, cu prilejul unei compoziții literare pregătite acasă. În clasele VII și VIII urmează adevăratele încercări literare, versuri cetite la Societatea de lectură și pe urmă publicate în foiletonul ziarului local „Unirea”. În sfârșit, experiența de viață asimilată aici îi servește mai târziu la compunerea unor lucrări literare de proporții. Singur ne spune: „În descrierea vieții elevilor de liceu din partea întâia a romanului *Legea trupului*; în descrierea unor detalii din viața de seminar din romanul *Legea minții*; în câteva schițe, am fost impresurat de amintirile din școlile Blajului, de viața „studentească” de acolo.”¹⁾

În anii 1900—1904 a urmat Facultatea de Teologie la Universitatea din Budapesta, după absolvirea căreia s'a întors la Blaj și a fost în anul școlar 1904/5 subprefect la internatul de băieți. În toamna anului 1905, îndemnat de mai mulți prieteni, a plecat din nou la Budapesta, ca să facă acolo și Literale. Blajul îi dăduse o bursă și un imprumut de o sută de coroane, din partea canonicului Ioan Micu Moldovan, faimosul Moldovănuț. La Facultatea de Litere din Budapesta n'a urmat însă decât un semestru, fiind în același timp catihet la școlile primare de acolo, și s'a reintors la Blaj, unde a fost timp de două luni „cancelist” în cancelaria mitropolitană. În Martie 1906 s'a căsătorit apoi cu Maria Reli Radu, fiica protopopului Dr. Sebastian Radu din Ocnele Mureșului, fost profesor de istorie la liceul din Blaj; în același timp s'a hirotonit și la Paști și-a luat în primire postul de preot în comuna Buciumșasa din Munții Apuseni (jud. Alba), începând în felul acesta adevărata carieră a vieții sale.

Debutul literar am văzut că l-a avut în coloanele ziarului „Unirea”, cu versuri. Tot versuri a publicat mai întâi și în „Sămănătorul” din București. Întăile încercări în proză i s'au tipărit în ziarul „Drapelul” din Lugoj, redactat de Valeriu Braniște; erau schițe satirice și umoristice inspirate de opera similară a lui Virgil Onițiu din Brașov. În *Mărturisiri* spune d-l Agârbiceanu că nu a socotit niciodată aceste schițe ca literatură. Proză literară a început să

¹⁾ În „Revista Fundațiilor Regale”, Decembrie 1941.

¹⁾ În „Cultura Creștină”, 1937, pag. 363.

scrie numai după ce a cunoscut, din paginile „Sămănătorului”, scrisul lui Mihail Sadoveanu, Ion Ciocărlan, San-Ju Aldea, fiind încântat de felul lor de a scrie. Această proză nouă a publicat-o apoi în „Lucașul” și rând pe rând într-o succesiune de reviste și ziare, pe cari le vom înșira în alt loc, precum și în numeroasele volume.

Intre timp, firul vieții sale se dăpână astfel:

Dela Paștile anului 1906 până în Mai 1910 a fost preot în Buciumșasa. Din 1910 până în Septembrie 1916, preot în Orlat, jud. Sibiu. În acest răstimp a avut patru copii: Ion, Nicolae, Tudor și Maria Magdalena. În Septembrie 1916, la retragerea armatei române, a trecut în Țară cu întreaga familie. Au stat mai întâi la Râmnicul Vâlcii, apoi la Roman, până în August 1917, iar de aici au fost evacuați în Rusia, lângă Elisabetgrad pe Don. În Noembrie 1917 au venit în Basarabia, la Borogani, lângă Leova, invitați fiind de familia ardeleană Macrea. Izbucnind revoluția bolșevică, la Sf. Nicolae a aceluiași an familia Agârbiceanu s'a întors în Moldova, și dela Crăciun până la demobilizare capul familiei a fost preot militar la corpul voluntarilor dela Hârlău. Iar la Crăciunul anului 1918 s'a întors la Orlat și și-a continuat aici slujba preoțească, până în Octombrie 1919.

Noul curs al vieții din Ardealul strămoșesc l-a angajat și pe scriitorul nostru la îndeletniciri nouă. A făcut parte din Marele Sfat Național. În Martie 1919 a fost numit director al ziarului „Patria” din Sibiu, organul Partidului Național și al Consiliului Dirigent, guvernul românesc al Ardealului, și în trei zile din săptămână își îndeplinea noua însărcinare, în celelalte patru fiind la parohie în Orlat. În toamna anului, mutându-se ziarul la Cluj, d-l Agârbiceanu l-a urmat, stabilindu-se definitiv în noua capitală a Ardealului. Acolo a condus ziarul „Patria” până în Martie 1927. În următorii doi ani (1928/29 și 1929/30) a preluat postul de secretar al Secțiilor literare-științifice ale „Astrei”, fiind în același timp redactorul revistei „Transilvania”. Iar în Iunie 1930 și-a reluat cariera preoțească, în calitate de preot și protopop unit al Clujului, în Februarie 1931 fiind numit canonic al Episcopiei de Cluj—Gherla. Funcție activă în presă a avut din nou în anul 1938, când a preluat direcția ziarului „Tribuna” din Cluj. În această calitate l-a ajuns năpasta din 30 August 1940, când s'a refugiat la Sibiu înainte de a primi un ordin de expulzare, care totuși i s'a dat ulterior.

Publicistica a fost deci a doua profesiune a d-lui Agârbiceanu. Afară de ziarul „Patria” și „Tribuna” (Cluj), pe cari le-a condus cu titlul de director, a colaborat la o mulțime de gazete din tot cuprinsul țării. A fost și președinte al Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat, cu sediul la Cluj.

Pe teren politic, a colaborat înainte de Unire la alegerile comitatense și la alegerile generale de deputat, în cercul Ighiului. După Unire, pe lângă calitatea de membru al Marelui Sfat Național, a fost deputat de Șeica-Mare în 1919, deputat de Aiud—Uioara în 1922—1926, senator și vicepreședinte al Senatului în sesiunea 1939/40.

Pe teren cultural a activat mai cu seamă în cadrele „Astrei”, fiind până astăzi referentul Secției literare. A ținut multe conferințe, la orașe ca și la sate, și a scris articole cu teme de propagandă culturală și morală în multe ziare și reviste din tot cuprinsul țării.

În literatură a zugrăvit viața poporului român din Ardeal, în special dela sate, utilizând o bogată experiență

recoltată mai cu seamă în cariera preoțească, și și-a evocat amintirile cu toată vraja lor poetică. Am relevat înrădăcirea cu scriitorii dela „Sămănătorul” și stimulentele dobândite prin cunoașterea scrisului lor. La fel de mult l-au impresionat marii romancieri francezi și ruși: Balzac, Flaubert, Zola, Tolstoi, Dos'toievschi, Gogol, Gorki. În *Mărturisiri* spune: „contactul cu scriitorii francezi și ruși a fost una din marile mele experiențe, „mediul” care m'a influențat adânc, dându-mi conștiința mării seriozități pe care o cuprinde literatura”. În fond nu se recunoaște tributar niciunei „influențe”, niciunei „școli literare”. Literatura sa este produsul propriei sale intuiții și experiențe de viață, încadrată în concepția creștină, creștinismul fiind vestmântul potrivit structurii sale sufletești.

Meritele literare i-au fost consacrate prin două distincții de seamă: îndată după Unire, în 1919, a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 1927 i-a fost acordat premiul național pentru proză

În scris a întrebuințat următoarele pseudonime: Alfius, Potcoavă, Ion Olariu, Sevastian Voicu.

II. Bibliografie

Notele bibliografice care urmează nu au pretenția să fie complete. Ele nu sunt nici prea sistematice, întocmite adecv după toate normele prescrise de știința bibliografiei. În împrejurările de acum, o asemenea lucrare sistematică nici n'ar fi cu putință de făcut, ea fiind îngreunată în special de răul obicei al tiparului nostru de a ascunde data, și uneori chiar locul tipăririi, ca să nu mai vorbim și de numele întreprinderii editoare.

Am crezut totuși că un scriitor atât de fecund ca d-l Ion Agârbiceanu merită, la o aniversare, și acest omagiu al unei schițe bibliografice, oricât de schematică în cuprins și structură.

A) Opera literară

I. Nuvele, schițe și povestiri

1. *Dela țară*. Editura „Lucașul”, Budapesta 1906.
2. *Două iubiri*. Vălenii de Munte [1910]. Ed. II la „Cultura Națională”, București 1923.
3. *În clasa cultă*. Vălenii de Munte 1910. Ed. II la „Cartea Românească”, București [1924].
4. *În întunec*. Editura „Minerva”, București 1910. Ed. II la „Cartea Românească”, București [1922].
5. *Doi bătrâni*. „Biblioteca Tineretului”, Sibiu 1910.
6. *Tușa Oana*. „Biblioteca Tineretului”, Sibiu 1910.
7. *Povestiri*. „Biblioteca Steaua”, București.
8. *Prăpastia*. „Biblioteca Lumina”, București [1910].
9. *Schițe și povestiri*. Editura „Librăriei Naționale”, Orăștie 1912. Ed. II la „Steinberg”, București.
10. *Dela sate*. Editura „Asociațiunii”, Sibiu 1914.
11. *Tușa Oana*. Editura „Asociațiunii”, Sibiu 1914.
12. *Din războiu*. Gherla.
13. *Datoria*. „Biblioteca pentru toți”, București [1914]. Ed. II în 1937.
14. *Stafia*. „Biblioteca pentru toți”, București [1915]. Ed. II în 1937.
15. *Din viața preoțească*. „Biblioteca Sămănătorul”, Arad 1916.
16. *O zi însemnată*. „Biblioteca Căminul”, București.
17. *Florile lui Gh. Bogdănel*. „Biblioteca Căminul”, București
18. *Povestiri*. „Biblioteca populară a Asociațiunii”, Sibiu 1920.
19. *Popa Man*. Editura „Steinberg”, București 1920.
20. *Luncușoara în paresimi*. Ed. „Steinberg”, București 1920.
21. *Păcatele noastre*. „Biblioteca populară a Asociațiunii”, Sibiu 1921.

22. *Ceasuri de seară*. Editura „Cartea Românească”, București 1921. Ed. II în 1926.
23. *Trăsurica verde*. Ed. „Cartea Românească”, București 1921.
24. *Zilele din urmă ale Căpitanului Pârvu*. Editura „Pavel Suru”, București 1921.
25. *Chipuri și icoane*. Ed. „Casa Școalelor”, București 1928.
26. *Spaima*. Editura „Ramuri”, Craiova [1922].
27. *Robirea sufletului*. Editura „Ardealul”, Cluj [1922].
28. *Adevărata bogăție*. Cluj.
29. *Chipuri de ceară*. Ed. „Cartea Românească”, București 1922.
30. *Dezamăgire*. Editura „Ancora”, București [1924].
31. *Diavolul*. „Biblioteca Dimineața”, București [1924].
32. *Dactilografa*. „Biblioteca Dimineața”, București 1930.
33. *Singurătate*. „Biblioteca Dimineața”, București [1925].
34. *Visurile*. „Biblioteca Sămănătorul”, Arad 1925.
35. *Melentea*. „Pagini alese din scriitorii români”, București 1925.
36. *Primăvara*. „Biblioteca poporului”, Cluj 1928.
37. *Minunea*. „Cartea satului”, București 1936.
38. *Amintirile*. Editura „Cartea Românească”, București 1940.
39. *De vorbă cu Ilarie*. „Biblioteca populară a Asociațiunii”, Sibiu 1941.
40. *Rana deschisă*. „Biblioteca populară a Asociațiunii”, Sibiu 1942.
41. *Pascălierul*. In manuscris.
42. *Vinerea patimilor*. Schițe și povestiri din primul războiu mondial, date spre tipărire editurii „Cultura Națională” din București, condusă de d-l Simionescu-Râmniceanu. (Onorarul achitat, volumul neapărut).
43. *Pustiul*. Incredințat editurii „Bibliotecii Dimineața”. (Onorarul achitat, volumul neapărut).

II. Romane

1. *Povestea unei vieți*. In revista „Lucașfărul” an. XI, 1912 Ed. II, sub titlul *Legea trupului* (Povestea unei vieți), la „Universala Alcalay”, București [1926].
2. *Căsnicia lui Ludovic Petrescu*. In revista „Cosinzeana” (Orăștie), an. II, 1912.
3. *Arhanghelii*. Editura „Lucașfărul”, Sibiu 1914. Ed. II la „Universala Alcalay”, București 1932, în 2 vol.
4. *Iubirea iubirilor* (Carnetul unei logodnice). In „Adevărul literar și artistic”, 1923. Ed. II, sub titlul *Carnetul unei logodnice* (Pentru țară și neam), la „Casa Școalelor”, București 1929.
5. *Legea minții*. (Povestea altei vieți). Editura „Universala Alcalay”, București [1927].
6. *Stana*. Editura „Ardealul”, Cluj 1929.
7. *Dolor*. Editura „Scrisul Românesc”, Craiova 1930.
8. *Biruința*. Editura „Naționala Ciornei”, București 1931.
9. *Răboiul lui Sf. Petru*. In revista „Societatea de Măine” (Cluj) și în volum la editura „Eminescu”, București 1934.
10. *Sectarii*. Editura „Cugetarea”, București 1938.
11. *Pustnicul și ucenicul său*. „Cartea satului”, București 1938.
12. *Jandarmul*. Editura „Dacia”, București 1941.
13. *Domnișoara Ana*. Editura „Naționala Gh. Mecu”, București 1942. Ed. II sub tipar.
14. *Văltoarea*. In curs de tipărire în revista „Convorbiri literare”.
15. *Licean... odinioară*. Editura „Fundației regale pentru literatură și artă” (sub tipar).
16. *Sfântul*. Editura „Cugetarea”, București (sub tipar).
17. *În pragul vieții*. Editura „Naționala Gh. Mecu”, București (sub tipar).
18. *Prăpastia*. Dat spre publicare în „Revista Fundațiilor Regale”.

Romane în manuscris, terminate

19. *Faraonii*
20. *Frământări*.
21. *La oraș*
22. *Vremuri și oameni*. Cartea I (trei părți).
23. *Vremuri și oameni*. Cartea II (două părți).

III. Schițe dialogate

1. *Locuri vacante*. In revista „Lucașfărul”, an. XI, 1912.
2. *Ce nu se poate spune*. In „Lucașfărul”, an. XI, 1912.
3. *Scene*. Editura „Cartea Românească”, București [1922].

B) Opera culturală

1. *O lacrimă fierbinte*. (Cuvinte către oastea Țării). Ed. „Pavel Suru”, București 1918.
2. *Marii cântăreți*. „Biblioteca populară a Asociațiunii”, Sibiu 1931.
3. *Despre minuni*. Editura „Asociațiunii”, Sibiu [1940].
4. *Cărturarii români*. Editura „Asociațiunii”, Sibiu [1939].
5. *Din pildele Domnului*. Ed. „Asociațiunii”, Sibiu [1940].
6. *In România Mare*. Editura „Casa Școalelor”, București 1929.
7. *Eșit-a Sămănătorul*, Biblioteca populară „Cartea Noastră”, Sibiu 1930.
8. *Rugăciunea Domnului*. In „Biblioteca Agru—Beiuș”, editată de P. S. S. Episcopul Valeriu Traian Frențiu, 1930.
9. *Suspiniul creștinului*. Ibidem, 1930.
10. *Căile fericirii*. Ibidem, 1930.
11. *Mântuitorul*. Ibidem, 1930.
12. *Vieța și mlădițele*. Ibidem, 1931.
13. *Răul în lume*. Ibidem, 1931.
14. *Două comori*. Ibidem, 1931.
15. *Preacurata*. Ibidem, 1931.
16. *Nicodim, sluga lui Dumnezeu*. Ibidem, 1931.
17. *Teodora, maica cea bună*. Ibidem, 1931.
18. *Ce a fost, ce este, ce vrea să fie Asociațiunea*. Sibiu 1936.
19. *Fașa de lumină a Creștinismului* (Meditații). In curs de tipărire în revista „Cultura Creștină”, Blaj.
20. *Preotul în satul românesc* (sub tipar).

C) Lucrări traduse în limbi străine

1. *Stana*, roman. In limba italiană.
2. *Due amori* (Două iubiri), nuvele. Perugia—Venezia.
3. *Schițe*, în foiletonul ziarului parizian „Le Temps”.
4. *Schițe*, în revista franceză „Revue bleu”.
5. *Nuvele*, în l. rusească, într'un volum de prozatori români de după Unire.
6. *Nuvele*, în l. germană, într'un volum similar.
7. *Stana*, în l. germană (în pregătire).
8. *Jandarmul*, în l. germană (în pregătire).

Neadunate în volum au rămas toate articolele de ziar publicate, începând cu anul 1900, în ziarele *Unirea* (Blaj), *Răvașul* (Cluj), *Gazeta Transilvaniei* (Brașov), *Drapelul* (Lugoj), *Lupta* (Budapesta), *Tribuna* (Arad) *Românul* (Arad). *Neamul românesc* (București și Iași), *Foaia poporului* (Sibiu) *Unirea Poporului* (Blaj), *România* (Iași), *România nouă* (Chișinău), *Universul* (București), *Unirea* (București), *Basarabia* (București), *Cuvântul Mareșalului* (București), precum și în cele două cotidiene conduse de d-l Agârbiceanu: *Patria*, 1919—1927 (Sibiu și Cluj), *Tribuna* 1938—1940 (Cluj).

De asemenea neadunate în volum au rămas articolele culturale: cronici, dări de seamă etc., publicate în foiletoanele ziarelor și în unele din numeroasele reviste la cari a colaborat: *Lucașfărul* (Budapesta, Sibiu, București), *Sămănătorul* (București), *Pagini literare* (Arad), *Revista politică și literară* (Blaj), *Cosinzeana* (Orăștie, Cluj), *Neamul românesc literar* (București), *Vieța românească* (Iași), *Flacăra* (București), *Ramuri* (Craiova), *Falanga literară și artistică* (București), *Cuget românesc* (București), *Transilvania* (Sibiu), *Adevărul literar și artistic* (București), *Lamura* (București), *Gândirea* (Cluj), *Cultura Creștină* (Blaj), *Agru* (Cluj), *Scrisul românesc* (Craiova), *Gând românesc* (Cluj), *Pagini literare* (Turda), *Convorbiri literare* (București), *Albina* (București), *Poporul român* (Chitila), *Universul literar* (București), *Revista Fundațiilor Regale* (București), precum și cuvântările rostite în Parlament.

Poeme

de

George Popa

Rana din inimă

*Aripile nu ne vor cădea
până când ora cu glas miruit
ne va deschide larg întoarcerea
spre inima pământului iubit.*

*Frați dela 'nceputurile lumii cu el,
purtând aceleași românești vestminte,
păstrăm pe veci logodna săpată în inel
și-l dorim covor pe oseminte.*

*El ne-a fost culcuș, ne-a fost merinde
și ne-a strâns poporul lângă steaguri,
inima lui risipită 'n colinde
și anotimpurile adunate 'n faguri.*

*Nu vom avea odihnă, nici alt vis
decât pe stemă vulturul regal,
prăbușirea drumului închis
și exodul mare spre Ardeal.*

Ceas de oprire

*S'au rupt albastrele punți ce duceau spre legenda visată
și stăm la mijloc de drum cu scutul încă nefolosit.
Inima ni-e plină de vinul anilor și geana mirată
se ridică lângă lacurile visului prelung umbrit.*

*Puternice stihii opresc aspra mișcare de lopeți
și ne cer culorile iubite din steaguri.
Înterupem aici marele exod de frumuseți
și ne 'ntoarcem cu luminile 'n noi ca albina spre faguri.*

*Când privim îndărăt ne bate încă soarele copilăriei
și mirosul copt ca un abur verde din grâne,
dar ne-adunăm sub corturi să nu ne-ajungă apa elegiei —
nici unul nu se 'ntoarce, nici unul aici nu va rămâne.*

*Așteptăm ornicul magic s'arate ceas potrivit
și solstițiu de glorie drumului deschis.
Va cădea atunci steaua bolnavă care ne-a oprit
și vom porni mai departe spre lumina din vis.*

Alungarea dintre pernele visului

*Un anotimp nou vine cu sgomot ciudat
și ne schimbă drumul, ne schimbă hainele,
repede că 'ntr'un buzunar am uitat
toate elegiile și toate tainele.
Păsările sboară spre alte ținuturi
și florile mirosul l-au închis,
cântăreții fug cu spaima pe scuturi
părăsind căldura din vis.
Alchimie magică schimbă în inimi viața,
curg alte fluvii din atâtea părți.
Ne uităm în oglindă : altă ni-e fața
și altă culoarea din hărți.*

*Fugim, fugim și cântecele 'n urmă
rămân ca o ploaie de stele.
Involburată și neghioabă turmă
trece călcând peste ele.*

*Unde vom mai cânta ? Sub ce solstițiu
vom regăsi pierduta noastră navă,
să gustăm din nou blajinul vițiu
al visului cu dulcea lui otravă,
și unde vom întinde marea cină
a liniștei cu degetul pe guri,
fără nici o teamă c'au să vină
hoții de balade în grelele armuri ?*

*Ne 'ntunecăm. Niște pribegi sărmani.
Strângem laolaltă puținele vestminte
și plecăm spre alt meridian,
cu durerea toată în cuvinte.*

Pasăre întoarsă

*Stau prea înalți la întoarcere-acești munți
și vămile cu lacăt de aur închise.
Melancolia curge ca o apă pe frunți
și orele, zilele, toate mi se
par ca niște anotimpuri mohorâte
care culoarea nu-și schimbă
și cărora gustul li-e mereu același :
o picătură amară pe limbă.*

*Mai port sub aripi cenușă din steaua
ce ne-a luminat exodul trecut,
și la piept, lângă inimă, rămășița gloriei
din steagul căzut.*

*În ureche însă tot mai caldă sună
amintirea vechilor balade ale
satului, și mai stăruitoare
melodia pădurilor natale.*

*O, diminețile când văile fumau
tutunul lor de neguri și de prin florării
sprintene se deșteptau cu basmul pe ochi
surorile mele pentru sborul de zi!*

*Aștept, aștept vântul care va bate
spre țara aceasta și voiu pleca.
E 'ngropată acolo inima copilăriei
cu tot destinul nostru în ea.*

Sibiul de odinioară¹⁾

de

Victor Eftimiu

L-am văzut pe Octavian Goga! ne spuse într'o zi Lazăr Iliescu, poetul care împreună cu Victor Rath dela „Viața Nouă” și cu mine reprezentam, prin 1907, promisiunile liricei viitoare a României încă mici.

Octavian Goga debutase triumfal cu volumul de „Poezii” tipărit la Budapesta. O strună nouă vibra în literatura țării. Ni se dăruia un poet viguros, cu vocabularul de plugar, de cronicar și de uricar, cu ritmuri cari nu mai fuseseră încercate în metrica românească, ceva din sălbătăcia poezilor slavi ai pusteii, amintirea aceluia Petöfi mort prea tânăr, la Sighișoara, acel Petrovici a cărui statuie domină centrul orgolioasei capitale de pe malurile Dunării.

Tot așa, Eminescu intrase în poezia românească aducând o doină nouă, cadențele și preocupările liricei germane; până la el, influența franceză copleșea versul românesc; claritatea și elocvența romanticilor elegiaci vibra în Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri și alții mai mărunți. Un cântec nou aduse „hoinarul dela Ipotești”.

Bardul din Rășinari a tras și el o brazdă nouă. Tradiționalist ca și Eminescu, proletar răsvrătit ca și el, Octavian Goga, în ritmuri energice și grave, turna jalea și visul Ardealului. Ca și la Eminescu, motivele naționale se împletesc cu cele sociale. Tot așa a fost și revoluția lui Horia. Iată un prea frumos colind, obidă și scrâșnet de dinți, al poetului care dela începutul începuturilor a fost național-socialist:

Moș Crăciun, Moș Crăciun,
La casa de om sărac
S'a gătat făina 'n sac
Și n'avem să-ți dăm colac,
Moș Crăciun!

Moș Crăciun, Moș Crăciun,
Pe toate ogoarele,
Pe toate răzoarele,
Ne-am trudit picioarele,
Moș Crăciun!

Moș Crăciun, Moș Crăciun,
Slujim slujba satului,
Țarina bogatului,
Pajura 'mpăratului,
Moș Crăciun!

Chemare a Transilvaniei robite, trâmbița lui Octavian Goga a răsunit în România într'un moment propice: se împlineau patruzeci de ani de domnie fecundă a Regelui Carol I. Expo-

¹⁾ Din volumul „Amintiri și polemici”, sub tipar.

ziția ridicată pe dealul Filaretului consacra progresul țării; de pretutindeni, veniau solii de pro-pășire și de bucurie. Mândria națională, încrederea în destinele acestui popor, prindeau trup în toate provinciile și toate năzuințele erau, de acum, îngăduite.

Intr'o atmosferă de sărbătoare și de optimism au sosit și stolurile de păsări cântătoare, de peste Carpați, strofele energice ale lui Octavian Goga.

N'a fost un simplu debut de poet, ci vestirea profetică a unor împliniri viitoare. Octavian Goga a spart zăgazarile literaturii, năvălind și în lumea închisă poeziei, lumea conducătorilor politici, a luptătorilor naționali, a ziaristilor, a tuturor forțelor cari, dincolo de poezie, clădesc, dărâamă, pregătesc vieța popoarelor.

* * *

— Și cum e Goga? l-am întrebat noi pe Lazăr Iliescu.

— Era cu Iorga. E un tânăr scund — alături de Nicolae Iorga părea și mai scund — un tânăr blond, cu mustața lăsată, cu ochelari negri și cu haine de mătăasă galbenă.

Aceasta e prima imagină, pe care am primit-o, a lui Goga.

Nu știu în ce împrejurări l-am cunoscut. Poate prin Chendi.

Unde l-am văzut întâia oară? Nu știu . . . Mi-l aduc aminte într'o bodegă de pe bulevardul Elisabeta, la Cosman. Acolo chefua mai în fiecare noapte. Mă duceam și eu cu el și cu Chendi, deși n'am putut rezista niciodată orelor nedormite.

Asemeni lui Coșbuc, lui Ilarie Chendi, lui Șt. O. Iosif, lui Zaharie Bârsan, îi plăcea și lui Goga să întârzie la un pahar de vin.

Intr'o noapte, ne-a cetit la cârciuma lui Cosman o frumoasă poezie, apărută mai târziu în „Viața Românească” — *Un om*, mi se pare — închinată trupului neînsuflețit al unui muncitor cu sapa, căruia unealta lui îi spune :

*M'ai frânt de glia tuturorora,
Dar n'am săpat moșia ta!*

Cincinat Pavelescu era entuziasmat.

— Asta poezie, nu ale tale! i-a strigat el, din senin și cu destulă brutalitate, lui Corneliu Moldovanu, care era de față.

Cincinat a admirat mult pe Goga, totdeauna, și l-a măgulit de câteori se întâlneau. Avea, însă, un fel inuman de a admira; lovea totdeauna în alt scriitor care era de față.

(Octavian Goga a luptat mult, mai târziu, și a obținut pentru Cincinat premiul național de poezie).

* * *

„Feciorul popii din Rășinari” era un om plin de farmec; un pumn de om, dar o energie, o voință, o vibrație cum rar mi-a fost dat să întâlnesc. Nu puteai să scapi vrajei lui Octavian Goga. Inteligent, scăpărător, amabil, feminin, grav, entuziast și abil, el a cucerit și cu farmecul personal nu numai cu imensul său talent de poet, de ziarist și de orator. Prestigiul de poet național, de bard al Ardealului asuprit, au dat greutate acestor daruri, cari, la rândul lor, intra-riau pe cântărețul pătimirii noastre.

* * *

Nu știu cum și de ce ne-am împrietenit. Mi-a propus să mă duc cu el la Sibiu, să lucrez la revista „Țara noastră”, care apărea săptămânal, sub auspiciile „Astrei”, în acel centru de viață spirituală românească a cărei intensitate și puritate, al cărei idealism nu l-am mai realizat noi, de atunci, decât după unire, la Cluj.

Octavian Goga se ocupa prea puțin cu „Țara noastră”, pe care o redactam aproape în întregime eu, cu colaborarea lui Ilarie Chendi. Chendi a scris foarte frumoase și înțelepte articole nesemnate, în fruntea „Țării noastre”. Puțini cunosc rolul de ziarist militant al criticului, care la București făcea numai literatură, iar în foile de peste munți scria pentru Ardealul lui scump coloane întregi, grele de gânduri și de simțiri.

Nici ca secretar al Astrei nu muncea prea mult poetul; greul îl ducea Octavian Tăslăuanu, directorul „Lucaefărului”, prietenul și sfătuitorul său cel mai apropiat.

De câte ori revăd Sibiu, îmi întăresc convingerea că e cel mai frumos colț din țară, sau, cel puțin, locul în care mi-ar plăcea să trăiesc, dacă mi s'ar impune eu exil pe un punct anumit al acestei țări și aș avea posibilitatea să aleg.

Oraș vechi, cu aspect medieval și, în același timp, foarte modern, cu locuitori disciplinați și amabili, cu o vegetație abundentă, cu împrejurimi splendide și bogate, cari îi înlesnesc viața, i-o fac mai ieftină ca aiurea, Sibiu reprezintă cea mai înzestrată rasă românească și centrul celor mai aleși minoritari.

Rășinari, Săliște, Cisnădia, Cisnădioara, Păltinișul, Avrigul, — sunt localități prestigioase, cari au dat, de mulți ani, acestei țări, instituții și oameni de frunte.

O natură generoasă, un punct vital și pur al românismului, viețuirea cu concetățeni de treabă, au alcătuit, secol cu secol, acea minune liniștită și durabilă care se cheamă Sibiu și împrejurimile sale.

Trecând sub imperiul românesc, populându-se tot mai mult cu regăteni, cetatea și-a păstrat caracterul de vechi burg german, dar a câștigat un anumit surâs, o grație, o sprinteneală cari îi lipseau. Culori mai vii i-au înflorit solemnitatea cenușie. S'au aprins mai multe lămpi pe esplanade, zâmbesc răzoare de flori și de verdeață acolo unde odinioară erau gropi cu măr și băltoace: între promenadă și cazarma Mihai Viteazul era, demult, un ocean de noroi... Acuma e o pajiște verde, tăiată de un drum, între flori roșii și brăduți de argint.

Iată vechea cafenea Habermann, la capătul poeticului Corso al Sibiului, cu vedere spre Carpații Vâlcei! Aceeași fereastră, spre înaltul orizont... Acolo am stat prin 1908, luni întregi, scriind articole pentru „Viața literară” și „Țara noastră”. Traduceam coloane din „Le Figaro”, pe care îl citeam cu respectuoasă aviditate, dela primul articol până la ultimele reclame. Nu fusesem încă la Paris. Ziarul acela cu hârtie gălbuie, tipărit elegant, îmi părea supremul ambasador al metropolei. Mai târziu, una din cele mai dulci bucurii ale vieții mele — în amintirea tinereții sibiene — una dintre cele mai mari satisfacții — în lupta pentru cucerirea limbii franceze și a unei fărâme din gloria fabulosului Paris — a fost să scriu articole de fond și foiletoane în „Le Figaro”. N'aș fi îndrăsnit o clipă să mi închipui lucrul acesta minunat în zilele depărtate ale cafenelei Habermann. Pe atunci suprema ambiție literară era să-mi apară o poezie în „Luceafărul” din Sibiu și gândul că, poate într-o zi, la adânci bătrânețe, să mi se joace un act la Teatrul Național din București. Toate au sosit mai de vreme ca'n așteptările mele. Acum aștept din nou să mi se joace, la bătrânețe, o piesă într'un act, la București.

Prin 1908, veniau la Habermann intelectuali ardeleni cari și-au croit de atunci înalte cariere: Octavian Goga, Octavian Tăslăuanu, părintele I. Lupaș, Ghiță Pop, Const. Bucșan, I. Duma, venerabilul protopop de azi al Petroșanilor, etc. Veneau tineri asesori consistoriali sau numai simpli teologi, cari au devenit Patriarhul Miron, Nicolae, mitropolitul Ardealului, Ivan, episcopul Clujului, Lucian, episcopul Romanului. Aceste înalte fețe bisericești și-au păstrat surâsul, simplitatea și farmecul de odinioară, vorbind cu duioșie de vechiul nostru Sibiu.

Tot așa, d-lui Iuliu Maniu îi place să evoce Jägerhornul din Budapesta, iar d-lui Al. Vaida Voievod acel Arkaden-Kafe vienez, nnde ne-am întâlnit luni întregi prin 1909.

„Habermannul” Sibiului de odinioară este azi un frumos restaurant românesc, cu sute de globuri electrice, cu fețe de mese strălucitoare, cu flori cari atârnă pretutindeni. Un colț de feerie, în feeria Sibiului...

Am revăzut de curând și vechiul teatru, a cărui scenă, zidită într'un turn, printre celelalte armonioase turnuri ale cetății, mă emoționează totdeauna cu pitorescul său, cu ordinea și cu aspectul său vetuste, cu amintirea generațiilor de spectatori. Acolo am auzit, în 1908, primul Wagner, un „Siegfried”.

Iată odăițele „Țării noastre”, vecine cu apartamentul lui Iosif Sterca-Șuluțiu de Cărpiniș, octogenarul cu părul lung și alb, inelat, cu profilul de medalie, cu mâinile de aristocrat și cu ochii plini de fumul amintirilor. Prin el am întâlnit și am vorbit cu Avram Iancu. Bătrânul acesta liniștit, președintele mult venerat al „Astreii” fusese, tovarășul apropiat al lui Avram Iancu, în cea mai primăvăratecă a sa tinerețe și îmi vorbea mie, celui foarte tânăr, printre trandafirii din

grădina Asociațiunii, despre căpitanul moșilor, ca despre un chip abia plecat de printre noi. Când, mai târziu, în pelerinajul dela Țebea, unde Regele Ferdinand și Regina Maria, în alai voivodal, veniseră să sfințească mormântul de sub gorunul lui Horia, am văzut pe groapa lui Iancu pe cel din urmă moș al revoluției, m'am gândit la Iosif Sterca-Șuluțiu de Cărpiniș care ar fi împlinit un veac, în acea zi. Și odată cu el, am evocat Sibiul de demult...

Pe atunci mitropolitul Nicolae al Ardealului, tânăr teolog, înalt, blond, timid, rezervat, era tovarășul meu la „viptul” unei săsoaice, unde aflasem „cost”, pentru o coroană și douăzeci și cinci de fileri. Adică mâncam amândoi la aceeași „pensiune de familie”...

Când, după doisprezece ani numai, tânărul teolog de atunci ieșea mitropolit în trăsura regală dela Palatul din București, alături de Octavian Goga, ministru al Cultelor, trecătorul modest de pe calea Victoriei își amintea ca printr'un descântec mesele luate alături de Prea Sfințitul la săsoaica din Sibiu, — fantomă mult mai depărtată decât îi părea Craiul munților, lui Iosif Sterca-Șuluțiu de Cărpiniș.

Au mai ajuns vlădici dintre colaboratorii „Țării noastre” părintele Ivan al Clujului și episcopul Lucian al Romanului. Octavian Tăslăuanu scotea „Luceafărul”. Tiberiu Brediceanu își culegea primele și nemuritoarele cântece, pe cari le cântau cu atâta inimă și cu atâta artă privilegiatoarele Ardealului, Lucia Cosma și Veturia Goga. Partenie Cosma, bătrân, cu capul său asemănător lui Giosue Carducci, conducea „Albina”, cea mai puternică bancă a Transilvaniei și subvenționa operele culturale. Superbă matroană romană, d-na Cosma, soția lui Partenie, aduna în jurul ei zeci și zeci de românce frumoase cari țeseau covoare și înfloreau vestminte naționale, cu grația domnițelor de demult și cu aceeași credință românească în sufletele lor tinere și 'n degetele neobosite. Părintele I. Lupaș, tânăr profesor, proaspăt picat din temnița dela Seghedin și atâți alții, cari au însemnat ceva în viața politică și culturală a acestui popor, au plecat din vechea cetate a Sibiului, plină de înalte preocupări, de o liniște, de o nobleță pe care nici un alt oraș n'o mai cunoaște pe pământ românesc.

Bătea multă inimă românească, odinioară, la Sibiu. Scrisul, muzica și solidaritatea națională își găseau mulți credincioși printre ai noștri, cu toate că erau Români mai puțini.

Acum o lună, în acel sfârșit de primăvară, când treceam printre zidurile vechi și parcul greu de frunze umede, sub noaptea fără cer, evocam entuziasmul de odinioară al sibienilor pentru cântecul și cartea românească. Evocam vremurile de demult singur, în capul gol, sub ploaie. Turnul Catedralei bătea ore grele. Treceam singur, cu amintirile mele și cu părerile de rău. Mirosea a praf astâmpărat și a frunziș răscolit...

Un om inutil

de

Octavian Popa

Unii oameni nu sunt buni la nimic: ori unde i-ai pune, incurcă lucrurile și aduc mai multă pagubă decât folos. Așa era Pavel Ciovică, soldat contingentul 1929, dintr'un divizion de tunuri. Făcuse serviciul militar în timp de pace și-și aducea mereu aminte de toate greșelile comise și de toate pedepsele cu cari încercară să-l îndrepte șefii săi ierarhici. Câte culcări, câte plantoane și grăjdar schimbul doi, n'a luat dela sergentul Bârlogeanu, dela plutonierul major Mitoaica și chiar dela tânărul locotenent Ionescu!

Toate acestea au trecut însă și Ciovică credea că trecuseră pentru totdeauna. Se căsătorise, avea trei copii și făcea câte unul în fiecare an, cu toate că nevasta lui, Saveta lui Cobliș, slăbise și din fată dolofană ce era, se făcuse o femeiușcă subțire, cu picioarele numai ca fusele. Nu-i vorbă, nu era bogat, dar avea casa lui, vaca lui, ținea și câte un porc și după ce adunase pământul pe care-l moștenise dela tatăl său, cu al Savetei, ajunsese să aibă vreo cinci jugăre, cu cari își făcea necazul.

Dar când își uitase bine de toate frecăturile milităriei, începuse războiul. Pavel Ciovică fusese chemat și se prezentase în prima zi, iar Saveta rămase, în locul său, bărbat în casă. Numai că acum mai îmbătrânise, era mai greu la picior și parcă mai greu și la cap. Uneori se mira singur de ce înțelegea atât de greu. Și nenorocirile au început să curgă lanț. Ii dăduseră un cal. Ciovică nu era prea încântat, totuși îi convenea să meargă pe sus, fiindcă începea să simtă o anumită tremură în genunchi. Calul trebuia însă îngrijit. Se puse deci pe treabă, dar D-zeu știe cum se întâmpla, calul său slăbea mereu. Odată era murdar, fiindcă se tăvălise în praf, alteori nepotcovit și, culmea-culmilor, când se aștepta mai puțin, calul se rosesese la greabăn, o rosătură care se prelungea, ca un cancer, până la piept.

În ziua când se văzu isprava asta, dela sergentul Stoian până la comandantul bateriei, fu rușinat de toți superiorii și dat ca exemplu de prostie și neglijență. De atunci a rămas fără cal. Lucrurile însă nu s'au oprit aci. Arma lui se găsea totdeauna ruginită. Ciovică o curătea, dar nici din întâmplare nu se făcea inspecția în ziua când el curătea arma, ci cândva mai târziu. Când el curătea arma, se făcea inspecția echipamentului, când își aranja echipamentul, se făcea inspecția lopeților. Niciodată nu putea ajunge în rând cu ceilalți. La dreptul vorbind, lui Ciovică i se mai părea ceva, dar nu spunea nimănui: cum primise aproape ultimul tot echipamentul, luase tot ce era mai rău. De aceea trebuia să curețe mai mult decât ceilalți. Oricum ar fi fost însă, nici dacă s'ar fi trudit să facă totul contra ordinelor, nu ar fi izbutit mai bine.

Când a venit războiul cu Rusia, a plecat și el, ca servent de rezervă, la un tun. Și pe drum tot lui a trebuit să i se întâmple ceva. La trecerea Niprului, podul de cale ferată fiind distrus, părăsirea vagoanelor și fură transbordați pe bacuri. Ei bine, dintre toți ostașii, și erau mulți cât vedeai cu ochii, numai el a căzut în apă. Nu-și putea da seama ce se întâmplase. Ii păruse însă că un cal venia spre el. Ciovică s'a întors brusc, pentru a se feri, și a căzut în apă. A fost un răs general, pe ambele maluri ale râului. Se vede că fusese foarte caraghios, în primele mișcări de disperare pe cari le făcuse. Noroc că bărcile de salvare cari înconjurau bacul îl pescuiră

imediat și nu avu altceva de făcut, decât să se desbrace pușcă și să-și pună hainele la uscat. Un ofițer neamț, care răsese mai mult decât alții, îl bătu pe umăr și-i dădu un pachet de ciocolată. Așa a trecut el Niprul.

Ciovică se gândea uneori la toate întâmplările acestea și nu se dumiria de loc: era el chiar atât de prost, încât să fie ultimul din baterie? Ajunse să-i fie frică și de umbră. Nu mai mergea la masă decât după ce toată lumea își luase mâncarea, și era gata să-și dea oricui foaia de cort și să doarmă afară, acoperit numai cu pătura, pentru a-și creia puțină simpatie.

— Pavel Ciovică e un om inutil în baterie, — așa spusese Comandantul într'o zi și așa rămăsese.

Ciovică nu înțelegea ce e „inutil”, dar simția că e o vorbă frumoasă, pentru a acoperi toată prostia și zăpăceala sa.

Toate acestea s'au terminat într'o zi, într'un mod cu totul neașteptat.

O mică trupă de infanterie, așa înțelesese Ciovică, și bateria lor, trecuseră un pod de fier nedistrus și încercau să înainteze. Pavel Ciovică, cu o grupă de luptă, făceau apărarea bateriei pe dreapta, înaintând pas cu pas, cu arma în mâini, gata să tragă. La un moment dat, sergentul comandă „Culcați!”, apoi „Foc!” — Trebuie că dușmanul e în față, se gândi Ciovică. Intins pe pământ, apăsă pe trăgaci cu degetul tremurător. Arma însă nu luă foc.

Sergentul era lângă el și-l văzu.

— Ce e Ciovică, dormi și acum?

Cu mare greutate, îi explică ce se întâmplase. În jurul său se auzeau făcănături seci, ca și când ai bate o toacă ținută cu mâna.

— Pleacă înapoi, nenorocitul, și scoate cartușul de pe țevă. Ai dormit din nou! Cum a ajuns cartușul acela la tine?

Ciovică se trase pe brânci câțiva pași, apoi începu calea înapoi. Trecea printr'o pădurice, pe o potecă umedă. Era în revărsatul zorilor, dar acasă oamenii, de sigur, încă dormeau. Cobori, cobori, se învârti de câteva ori în jurul unor stânci, apoi găsi un drum și se apropie de pod. Trebuia să găsească undeva o vergea, să scoată cartușul de pe țevă. De sigur era un cartuș străin, altfel nu se putea, căci arma era bună. Dar cum de ajunsese în încărcătorul său?

— Făcuse unul o glumă, — se gândi Ciovică.

Mai merse câțiva pași și tot el își răspunse:

— Proastă glumă, n'am ce zice, proastă glumă!

Când ajunsese cam la o sută de metri de pod, mitralierele începură a țâcăni. Se aruncă la pământ, într'un șanț și privi câmpul. Departe, din spre dreapta, Rușii veniau spre pod, voind să taie legătura celor cari înaintaseră. Două mitraliere de ale noastre țineau piept. Ciovică ajunsese lângă prima mitralieră, târându-se ca un șarpe. Focul era acum în toi, gloanțele treceau pe deasupra și se înfigeau în pământ, răscolind praful.

Ciovică voi să întrebe dacă servanții mitralierei nu au vergea, dar nu se mai auzia nimic. Își puse deci arma jos și dintr'odată înțelese, ceea ce nu știuse până atunci. Toată instrucția și toate necazurile dela armată, timp de ani de zile, se întâmplaseră pentru clipa aceea.

— Acum trebuie să știu ce să fac.

Ca hipnotizat se uita la mitraliera care mistuia o bandă după alta. Mai rămăseseră numai doi servanți, ceilalți erau tăvăliți, morți sau răniți. A doua mitralieră, ceva mai la dreapta, încetase focul. Și Rușii înaintau, împușcăturile se auzeau tot mai aproape.

— Vor veni ai noștri?

Ciovică se uita țintă la mâinile mitraliorului, cari se mișcau ca o suveică. Mai rămăsese numai unul, un sergent negru, înalt, de undeva de prin Ialomița. Ciovică îl cunoștea și-l știa om bun: primise dela el odată o țigare. Sergentul lucra singur: aranja bandele, ochia și trăgea.

Ciovică era acum lângă el. Gura îi era arsă, ca după febră, pe frunte îi curgeau șiroaie de sudoare rece. Spre răsărit, cerul se înroșia. Atunci căzu sergentul. Simplu, se frânse pe spate, ducând o mână spre piept.

Ciovică era singur în fața mitralierei, o bandă întreagă de cartușe atârnavă în jos, ca un șirag de mărgele. Dintr'odată își aduse aminte că mâncase câteva palmi la o tragere, fiindcă nu știuse trage cu mitraliera. Erau mulți ani de atunci, înainte de a se însura. Și iată că de data

asta era singur în fața mitralierei. Infipse strașnic mâinile în mânere, așa cum văzu pe sergent, și așteptă. Cam la o sută de pași apărură primii Ruși: mari, suri la înfățișare...

Ciovică tuși sec, apăsă apoi pe trăgaci, plimbând țeava dela stânga la dreapta. Detunăturile îl speriară și aproape îl asurziră. Plecând capul jos, mai avu timp să vadă că cei trei intraseră ca în pământ. Se luminase acum bine și Ciovică privia întreg câmpul. Departe, la stânga, părea că încep a se apropia ai noștri de pod.

— Dar asta ce fu?

Mitralierele rusești începură din nou și Ciovică sta cu capul în țărână. Când se opriră, văzu alți patru, cinci Ruși, sărind dintr'o groapă în alta, spre pod. În lumina dimineții i se părură mari și negri și pașii lor erau de uriași. Puse deci din nou mâna pe trăgaci și trase îndelungat. De data aceasta văzu cu ochii săi cum vreo doi Ruși căzură, iar ceilalți se aruncară la pământ.

Nu, nu-i mai era teamă. Știa ce poate acum.

— Numai de nu s'ar termina banda, până vin ai noștri.

Ai noștri începură să apară la marginea pădurii. Ciovică vedea capelele țuguiate și le simția graba.

Rușii, văzând că le scapă podul, făcură o sforțare disperată și patruzeci, cincizeci de oameni începură a înainta. De data asta veniau drept, fără a mai căuta ascunzișuri. Ciovică își făcu cruce, duse țeava mitralierei în dreptul celui mai îndepărtat, dela stânga, și începu a secera. Cartușele sburau unul după altul și în locul lor câmpul rămânea gol.

Când totul fu terminat, puse mâna pe armă, dar își aminti că nu are vergea să scoată cartușul de pe țeavă.

— Cam acum se scoală ai noștri acasă... Se aude apoi buciumul ciurdarului, care scoate vacile la pășune. Găinile ciugulesc deasupra gunoiului și Saveta face focul să încălzească laptele copiilor.

O geană de soare apăru deasupra dealului. Atunci Ciovică Pavel căzu alături de ceilalți. Când ai noștri se apropiară de pod, îl găsiră cu mâna pe armă.

Crimeia, 1942.

Călătorie pentru neînțoarcere

de

D. Călugăru

*E ora putredă, e umbletul greu,
Drumul nostru e tot mai șters.
Cu fiecare vorbă, cu fiecare vers
Ne depărtăm, ne depărtăm mereu...*

*Pe urmele noastre cete pornesc
Și iarăși răsună cântecul trist.
Pe umeri ducem crucea lui Christ,
In suflet patimi se oglindesc.*

*S'aud din veacuri umede șoapte,
Miroase clipa a țărână.
— Suntem orbi, ia-ne de mână,
E noapte, Doamne, e noapte!*

*De ruga noastră atârnă pământ,
In râsul nostru lacrimi s'ascund.
Visul ni-e muced, gândul ni-e scund,
Apele noastre turbure sânt.*

*E ora putredă, e umbletul greu,
Drumul nostru e tot mai șters.
Cu fiecare vorbă, cu fiecare vers
Ne depărtăm, ne depărtăm mereu...*

Autobiografie

de

Ion Apostol Popescu

*Doamne,
Am fost un plop cu creștetul in Tine
Și mi-ai pus in ramuri cuiburi de mistere,
Tâmpla Ți-ai proptit-o adeseori de mine
Și-mi foșniră 'n sevă păsări de durere.*

*De s'atingeau de lună ramurile mele,
Doamne,
Ele 'n Tine-atunci se clătinau;
Am văzut pe-o frunză degetele-Ți grele
De lumina albă care-o frământau.*

„Luceafărul“ ... în 1902

de

A. P. Bănuț

II. Zămislirea, nașterea, „pater semper incertus“

(Urmare și sfârșit)

Aș evita să repet aci lucruri scrise mai de mult, în *Patria* din 20 Iunie 1934, cu atât mai mult m'aș sfii să reproduc laudele ce mi le-au adus preavrednicii mei prieteni Sebastian Stanca și Ion Lapedatu în articolele lor din Mai 1940 ale *Tribunei* clujene, sau pe cele ale lui Montani din N-rele 3—4 ale *Banatului* din 1927, și mai ales recentele rânduri pline de dragoste pentru smerenia mea ale distinsului scriitor din noua generație, d-l Vasile Netea, scrise în *Vremea* din 19 Iulie 1942, — totuși mă văd silit să relev înc'odată sincerul, prietenescul și inimosul concurs pe care greu încercatul meu amic timișorean de azi, *I. Montani*, mi l-a dat în 1902, la Budapesta. Îi mulțumesc și acum, la bătrânețe, din toată inima. El m'a dus la „*Petru Maior*“, m'a făcut cunoscut cu *Goga*, *Lupaș*, *Lapedatu* și ceilalți valoroși tovarăși de revistă de mai târziu. El m'a pus în legătură cu *Sebastian Stanca*, *Dionisie Stoica* și tipograful *Dimitrie Birăuțiu*, el a stăruit din tot sufletul său plin de Eminescu... să reușesc.

Mai am datorія să omagiez memoria lui *D. Birăuțiu*, tânăr și simpatic tipograf bănățean, fără multă școală dar deștept-briciu, plin de elan pentru mișcarea activistă a lui *Aurel Vlad*, mândru și foarte bucuros să vadă în jurul gazetei sale „*Poporul Român*“ o ceată întregă de colaboratori studenți, agil și priceput negustor, om de curaj în afaceri și mereu gata de înnoiri în tipografia, gazeta și editura sa. *Birăuțiu* fusese smuls de împrejurările norocoase, de oamenii săi buni și chiar de sine însuși, din cutropitoarea mișcare socialistă internațională a vremii, care înecase în valurile-i înstrăinate pe atâția bieți meseriași români din orașele ungurești. El însuși fusese metamorfozat *Birócz*, din *Birăuțiu*.

Dar *Birăuțiu* nu numai c'a scăpat onorabil, ci a fost în stare să înființeze în chiar inima Ungariei, în Budapesta, o tipografie, o casă de editură și-o gazetă săptămânală (tovărășie, la care fusesem o vreme coproprietar). Iată o seamă de lucruri bune și românești, pentru care *D. Birăuțiu* ar merita ca presa de azi să se ocupe de isprăvurile lui, cu atât mai mult cu cât *vechea gardă* se impuținează mereu, dintre foștii lui prieteni și colaboratori intimi ne mai trăind azi decât *trei*: *Sebastian Stanca*, *Gavril Todica* și scriitorul acestor rânduri. Acum vreo doi-trei ani, cu ocazia reuniunii Cavalerilor Ordinului Ferdinand I la Palatul regal din București, m'a rugat fostul șef de resort d-l *Iosif Jumanca* să scriu ocazional ceva și despre *Birăuțiu*, căci nimenea nu i-a dat după moarte nicio atenție, deși ar fi meritat-o. Are dreptate d-l *Jumanca* și am s'o fac.

Revenind la „*Luceafărul*“, țin să mai spun că după mult sbucium sufletesc și multă alergătură, după interminabile discuții cu băieții, chibzueli și socoteli cu tipograful *D. Birăuțiu*, cred că numai cei ce au întemeiat o revistă românească în vreo capitală străină vor putea înțelege sa-

tisfăcția mea și vor ști aprecia liniștea sufletului meu din ziua de 11 Mai 1902, când în sfârșit revista „Luceafărul” era... în principiu *intemeiată*. Mai rămânea să aibă loc încă *nașterea*, destul de grea și asta, întâmplată la 1 Iulie a. a., după care dată memorabilă pentru mine, am rămas în Budapesta singur-cuc, cu punga în mâna lui Birăuțiu, cu căldura tropicală a verii în spate și cu nădejdea tare în Stăpânul cerului și al pământului. Și făcându-mi Sf. Cruce, am zis: „Doamne-ajută!”

Onorați Cetitori!

În Blajul lui *Inochentie Micul*, limba latină se propunea odinioară... pe cinste. Între multe alte sentințe și proverbe latinești cunoașteam, încă din cl. VI liceală, dictonul „habent sua fata libelli”. Adevărat că 'n aceeași fericită epocă, să-i zicem „clasicistă”, a copilăriei mele, nici nu bănuiam că *anii* și 'ndeosebi *cifrele* au și ele, nu numai o *poezie* a lor, ci și un tainic înveliș... metafizic, de nepătruns pentru anumiți muritori mai de rând... Ba, hai să vorbim chiar așa cum trebuie! Deci zic: Minunat mai poate fi, Doamne, sufletul poporului nostru, imbrobodit în nenumărate mistere, cum se înfășoară bobocul de trandafir în zeci de petale catifelate și aroamate! Fără să aibă parte de nicio carte, poporul nostru știe perfect de bine și o spune simplu, cu fireasca-i înțelepciune multiseculară: „Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus”.

Cu toată cărticica ce-o aveam, la frageda vârstă de 21 ani încă neîmpliniți, adevărat în anul 1902, nu-mi puteam da seama — lipsindu-mi temeinicile „studii oculiste”(1) de azi, — că bietul om e un simplu instrument docil în mâna *Destinului*, care-l ia frumușel pe după cap, ca pe-un copil ascultător, purtându-l domol, dar sigur, către *îndatoririle* pe care Pronia Cerească le-a înregistrat pe pagina vieții fiecărui creștin (sau păgân), încă 'n ziua nașterii sale.

Să nu mergem mai departe: iată, vă prezint cazul meu.

Eu m'am născut, domnilor, în anul 1881. Tăiați, vă rog, cifra asta memorabilă în două: 18/81. Cetiți întâia jumătate dela dreapta spre stânga, iar pe a doua în mod obicinuit, și veți obține aceeași cifră mistică: 81.

Răposatul brașovean de origine *Zaharie Carcalechi* a întemeiat la *Budapesta* întâia revistă literară a tuturor Românilor, în anul 1821. Tăiați fără nicio milă și cifra asta în două: 18/21 și, după același procedeu de cetire, veți dobândi *numerele misterioase*: 81 și 21 — ambele cifre având un adânc *tâlc* și privind *de-a-dreptul* neînsemnata mea persoană...

Fiindcă vă simt însă tot mai impacienți, mă văd silit să vă explic numai decât logica, respectiv noima acestor *cifre cabalistice*. Iată dar deslegarea simplă ca bună-ziua a... *ghicitorii*:

Exact la 81 de ani după apariția la Budapesta a *Bibliotecii Românești* a *ortodoxului Z. Carcalechi*, va să zică în anul 1902, umilit subscrisul (de astădată *greco-catolic*) trebuia să întemeieze „*din oficiu*”, în același oraș unguuresc, un nou periodic, menit să devie pentru o anumită epocă, grație inteligenței și hărniciei șefului ei ulterior *O. C. Tăslăuanu*, cea mai de seamă revistă literară a tuturor Românilor.

În ce mă privește, asta a fost exclusivă și limitată *îndatorire* a *Maurului* și după ce și-a îndeplinit-o conștiincios, *Maurul* a și plecat (n'a așteptat să fie... dat afară!). După rolșorul jucat „*ex offo*” de *Maur*, rolul glorios și mare a revenit altui tânăr, născut și acesta tot în 1881 (vedeți, cu câtă îndărătnicie se menține cifra fatidică?), numele lui nemuritor fiind: *Octavian Goga*.

• Onorați Cetitori!

Din clipa în care v'am dat în mână *cheia* și ați putut descuia întreagă *taina* întemeierii, quasi *obligatorie* pentru mine, a *Luceafărului*, restul povestirii mele ne mai prezentând pentru Domniile Voastre nici măcar un simplu interes *documentar*, aș putea termina cu scrisul meu, exact în acest loc al filei, spre incontestabila bucurie a tuturor: *culegător*, *corector*, *director* și, mai ales, *cetitori*. Fiindcă, în povestea ce-ar mai urma, nimic din ce-aș mai afirma c'am înfăptuit nu se mai poate atribui *inventivității*, *inteligenței*, unui *devotament* oarecare și nici măcar *hărniciei* mele, căci tot ce-a urmat și s'a întâmplat era *fatal* să se întâmple. Așa că, după ce v'am anticipat „*secretul*”, — vorba lui *Caragiale*: „Nu mai am niciun *haz*”. Ba s'ar putea ridica, eventual, dintre miile de cetitori deștepți ai „*Luceafărului*” sibian, vreun *om* de răspicat curaj, care să-mi zică:

— Bine, domnule, dacă ne-ai dovedit, cu atât de convingătoare *cifre magice*, că ai fondat și susținut în 1902 „Luceafărul” d-tale, din ordinul strict-confidențial al Providenței divine, D-ta, *personal*, n'ai în toată afacerea asta „luceferistă” niciun fel de merit real. Mă rog: *ideea*, respectiv *inspirația*, spunei că ți-a venit, încă în Cluj, de-a-dreptul dela *Duhul Sfânt*. La *Budapesta* te-a atras forța-mente uriașul magnet urban, în baza *misiunii* ce-ți revenea *automat*, datorită anului nașterii, 1881 sau... așa ceva. *Fondul* necesar editării revistei D-tale l-ai primit în *forma*, fără îndoială nemeritată, a unei neașteptate moșteniri, dela un moș sau strămoș parcă... Atunci, ia spune-ne și nouă, D-ta *personal* ce-ai realizat sau cu ce-ai contribuit? Fiindcă banii necesari ți-au căzut plească 'n poală, — încât ne-am putea pronunța tot *Caragialește*: *Ce-ai avut și ce-ai pierdut*? Nu?

Stimabile domnule! Am onoarea să vă răspund:

— *Perfect adevărat!* Așa-i! *Aveți toată dreptatea!* Și n'am niciun fel de pretenție, în chestia asta. Dacăți binevoi însă a admite, aș îndrăzni să lămuresc, eventual, un punctișor *litigios* dintre iubitul și mult stimatul prieten *O. C. Tăslăuanu* și umilit subscrisa mea persoană (iarăși infigărețul greco-catolicism!).

Va să zică, cu voia Domniilor Voastre, vom încerca să aplanăm, amiabil și... definitiv, vechiul și incomodul diferend editorial, dintre tatăl *real*, rămas 35 de ani necunoscut de lume și neadmis nici de cronicarii istoriei literare — și gloriosul tată *adoptiv*.

Iată cum aș socoti eu, onorați domni, c'ar trebui pusă *chestiunea litigioasă*, a cărei rezolvire onorabilă cred c'ar fi dorită și de opinia publică și de cei doi tați.

...Glorioasa viață a „Luceafărului” are în totalul ei o extenziune longitudinală de circa 13 ani. Din această respectabilă porțiune de traiu, ar cădea în lotul îndoelnicirilor mele merite ctitoricești, o biată 1/2 de an, de sigur cea mai obscură și neînsemnată pârțicică: *zămislirea*, umila și sărăcăcioasa *naștere*, plus 6 luni de viață, plină de scâncete și plânsete și numai vreo 2—3 săptămâni nițel mai calme, în care prinsese a se manifesta incipientul gungurit (literar) al anemicului și întârziatului meu copilăș.

De-aci înainte tot restul vieții — schimbat dintr'odată în *bine* și continuat în *ascendență* literară — al plângărețului și uriciosului meu plod, ce fusese „Luceafărul” dela 1902, este un adevărat *miracol*: o copilărie tot mai înzdrăvenită și mai rumenă; o junețe plină de idile; o bărbăție din ce în ce mai robustă și mai activă; în sfârșit, bătrânețele încărcate de glorie — strălucitorul „Luceafăr” dintre 1905—1914. *Totul* revine, fără nicio scădere, în brațele vâjnoase ale fericitului tată adoptiv, iubitul și respectatul meu prieten *O. C. Tăslăuanu*.

După atâta *noroc patern*, ar fi cazul să mă întreb, cu poetul german: „*Mein Liebchen was willst du noch mehr?*”

Tămâiere

de

Donică Oprea

*Mi-ai turnat pe creștet sunet de tămâie,
Peste ramuri, Doamne, pus-ai coviltir;
Scuturând mireasmă, harul, din potir,
Ai lăsat ca 'n floare-mi urma-Ți să rămâie.*

*Mi-ai cuprins cu mâna frageda-mi tulpină,
Să așezi în ram de suflet tămâiere;
Și-au svonit prin frunze ciucuri de tăcere,
Când torceai din umbră fire de lumină.*

*... De răsună 'n ceruri rugă de altar,
Și ascult, când zorii, lujeri, cresc în vie,
Simt cum o putere sufletu-mi învie
Și-mi aruncă 'n brațe cupe de cleștar...*

Asupra domeniului și constituirii științifice a esteticii

de

Al. Dima

Autonomizarea esteticii e încă un proces în curs ce se desfășoară pe linii de o diversitate aproape apăsătoare. Prea puține convergențe se lămuresc în ceața speculațiilor. Ne aflăm astfel în ciudata situație de mai multe ori remarcată, de a ne găsi pe domeniul estetic în fața unor eforturi cari, plecând dela puncte diferite și propunându-și misiuni deosebite, nu se pot organic acorda. Estetica a rămas mai departe locul nevralgic al încordărilor cunoașterii, dela precizarea obiectului și până la constituirea ei ca știință sau cel puțin disciplină autonomă.

Situația se poate fixa ușor și istoric. Dela întemeierea formală a esteticii la jumătatea veacului al XVIII-lea în cadrul teoriei leibnitzien-wolffiene și până la lucrări foarte recente ca de pildă cea a lui *Et. Souriau* (1929) despre viitorul esteticii, sau cea a lui *Laurila* (1934) despre controversele esteticii („Ästhetische Streitfragen“), estetica se practică sub toate formele fără a izbuti totuși să-și delimiteze cu limpezime obiectul și misiunea. *Et. Souriau* vorbește astfel, aproape două veacuri după *Baumgarten*, despre „l'objet d'une science naissante“, iar *Laurila* e nevoit să constate: „de două sute de ani există estetica drept știință independentă sub numele ei actual și e sânguincios practică, dar care e obiectul acestei științe și ce anume are de cercetat, prin urmare datum-ul și quaesitum-ul n'a determinat încă unitatea vederilor esteticienilor“ (op. cit. 127). Ceea ce e și mai surprinzător — constată același autor — e că problema obiectului nici n'a apărut multora, ci a fost pur și simplu trecută cu vederea ca un dat dela sine înțeles. S'au lucrat secole întregi probleme estetice fără ca domeniul să fi fost cel puțin aproximativ delimitat. Este necesar să observăm că nu se poate pretinde dela început trasarea unor granițe precise, întrucât abia lămurirea temeinică — în urma strădaniilor cercetării — a fenomenului estetic, ne îndreaptă spre aceste limite. O fixare prealabilă, cel puțin provizorie, a domeniului, e însă o necesitate metodică ce nu mai are nevoie de a fi accentuată.

Răsare deci natural întrebarea, cum să ne explicăm această ciudată situație? Desigur, istoria esteticii va trebui să ne dea primul răspuns. Cari au fost într'adevăr tipurile principale ale gândirii estetice de-a-lungul veacurilor?

Putem distinge cu ușurință două: preocupări estetice incidentale, izolate, apărute în context cu probleme de altă natură (metafizică, etică, pedagogică, politică) și sistematizări mai mult sau mai puțin izbutite. Un tip de gândire estetică incidentală prin urmare, așa cum s'au înfățișat de fapt lucrurile la un *Platon* de pildă, și altul sistematic, de felul lui *Kant*. E dela sine înțeles că nicio contribuție nu s'a putut produce din partea celui dintâi întru constituirea autonomă a esteticii. Problemele apăreau singuratic, din logica internă a cercetării altor domenii, ca fenomene întâmplătoare ce nu erau îndeobște tratate pentru ele însele. Preocupările estetice se iveau astfel, în cadrul esteticii antice, strâns legate de cele etice — conceptele unui târâm se confundau cu ale celuilalt — și subsidiar, de cele pedagogice sau politice. Mai mult de așteptat am fi avut desigur dela gândirea estetică de tip sistematic. Să însemnăm însă o distincție. Esteticienii sistematici trebuiesc împărțiți deasemeni în două grupe: cea dintâi cuprinde pe gânditorii cari au lucrat sistematic în cadrul unei concepții filosofice largi, dând esteticii un loc potrivit cerințelor

imanele ale construcției lor, cea de-a doua care a pornit dela realitatea estetică însăși, încercând sistematizări pe baza ei empirică. Aparțin celui dintâi tip sistematic un Baumgarten și chiar Kant. Pentru cel dintâi se pune doar problema găririi unui domeniu și unei științe de opus logice ca știință a cunoștinței clare, distincte, conceptuale. În vederile leibniziene existând un tărâm al cunoștințelor neclare și confuze, a fost necesară constituirea unei „*scientia cognitionis sensitivae*” sau cea „gnoseologia inferior” cu numele de estetică. Se umplea astfel o lacună în sistemul wolffian al științelor, dar în fond se creia o disciplină din nevoi de simetrie sau sistematică exterioară.

Intr'un fel desigur sensibil superior, dar totuși cu aceeași metodă, proceda și Kant. „Critica puterii judecării” apărea și ea din necesitatea completării unui sistem general, în mijlocul căruia — după expresia proprie a lui Kant — se deschisese o prăpastie. Imperativul menținerii pe același plan și comandamentele simetriei, îl duceau pe marele filosof spre domeniul estetice pe căi ocolite. El avea să se ocupe de aceea de „judecățile estetice” și condițiile lor, adică tocmai de o problemă care nu e centrală științei noastre ci — după cum și Laurila observă — mai mult periferică, întrucât de fapt „judecățile estetice” se *adaugă* doar la unii contemplatori sau creatori procesului estetic esențial, peste specificitatea lui. Firește, Kant nu rămâne mai puțin, — cum se spune — fondatorul de fapt al estetice, dar el nu urmărea obiectivul precis al constituirii științifice a estetice și nu pleca dela o considerare exclusivă a domeniului ei. Tipul acestui fel de gândire sistematică e continuat de altfel și astăzi. Iată de pildă cazul lui *Et. Souriau*, înfățișat de el însuși în prezentarea introductivă a lucrării „*L'avenir de l'esthétique*”: „Il n'est pas né d'une méditation sur les problèmes intérieurs de l'esthétique. Nous n'avons pas cherché à caser dans le système des sciences et tant bien que mal, un lot de spéculation sur l'art et le beau. Nous n'avons pas tenté, ces spéculations, de leur trouver après coup quelque état civil scientifique. Bref, il ne nous est pas arrivé, étudiant l'art, de rencontrer le problème de la connaissance: c'est au contraire le problème de la connaissance qui nous a mené à méditer sur l'art” (pg. VI). Și *Et. Souriau* a întâlnit deci domeniul estetic pe un drum ocolit și anume prin studiul gândirii și calităților ei, descoperind formele ca însușiri obiective ale realității pe toată întinderea ei cosmologică și construind astfel o „estetică, știință a formelor” din îndemnuri epistemologice.

Delimitarea obiectului estetic nu se putea realiza prin metoda acestui fel de gândire sistematică. Se producea mai degrabă o simplificare și artificializare a lui, o adaptare conformă nevoilor sistemului, se construia de fapt un obiect fără a ține seama de bogata realitate a fenomenului estetic din natură și artă.

Dacă se compară mai adânc cele două tipuri ale gândirii estetice mai sus citate — cel al preocupărilor incidentale și cel sistematic dintâi — ajungem în fond la unul singur: descoperirea întâmplătoare a domeniului estetic din motive extraestetice. Constituită pe astfel de căi, estetica nu putea să realizeze o deplină conștiință a razei ei de cercetare dincolo de contactul ei imediat cu realitatea specifică.

Numai cel de al doilea tip al gândirii sistematice avea să bată adevăratul drum realist al întemeierii științei noastre, printr'o meditare asupra domeniului estetic însuși, în afară de orice considerații exterioare.

Abundența fenomenelor estetice îndeosebi au impus cercetării un obiect cu toată proprietatea lui virginală. E de mirat totuși că marile epoci de creație artistică — secolul lui Pericle, clasicismul francez etc. — n'au reușit să impună esteticei un contact nemijlocit cu fenomenul artistic și că meditația metafizică și etică a dominat subordonându-și preocupările estetice. Interesul cunoașterii teoretice și etice a fost totdeauna mai viu, pe când stăpânirea fenomenului estetic realizându-se nemijlocit și rezolvându-se în fond în satisfacția estetică, a găsit inutilă conceptualizarea cunoștinței estetice. Situația nu mai poate dăinui însă în acest fel, după atâtea greșeli istorice. Obiectul estetice se impune tot mai hotărâtor atenției noastre alături de domeniul moral sau de cel teoretic, ca un tărâm deosebit al preocupărilor omenești, pe care-l simțim ca atare și pe care suntem nevoiți — îndemnați de aceeași străveche sete a cunoașterii — să-l stăpânim științific.

* * *

Insemnând desigur mai întâi cunoaștere, știința pornește dela punerea în relație a unui subiect cu un obiect. A cunoaște ceva presupune însă postularea existenței subiectului și obiec-

tului ca două realități ce stau față în față și cari ar putea eventual să nu aibă nici o relație între ele. E limpede deci că ontologia precede teoria cunoștinței și că primul moment al constituirii unei științe se impune dela sine: determinarea unei regiuni existențiale proprii pe seama noii științe. Pe urmele lui Husserl, pentru care structura existenței nu e omogenă, ci diferă după regiuni, trebuie să încercăm o ontologie regională a estetice ca un prim act întemeietor al științei noastre. Suprimăm firește orice anticipare sistematică, nu construim deocamdată nimic, ci procedăm pur aporetic, conduși de structura imanentă a problemelor în formele cărora spiritul are numai a se instala.

Metoda fenomenologică e cea dintâi care trebuie să-și spună aci cuvântul. Ea ne recomandă ca prim pas „întoarcerea la fapte”, în afară de orice concepție sau ipoteză. Părăsim deci cu totul drumurile ocolite ale sistemelor și ne îndreptăm fulgerător asupra fenomenelor, pe care nu încercăm să le cunoaștem nici inductiv, nici deductiv, ci pur și simplu intuitiv, nemijlocit. Ajungem astfel la o „trăire imediată” a lor, care cuprinde o serie de acte emoțional-transcendente, prin care suntem constrânși a recunoaște prezența evidentă a diferitelor regiuni existențiale. Ne aflăm astfel dintr’odată prin contact direct în fața sectoarelor ontologice dominante: realitatea fizică, realitatea organică, realitatea psihică, realitatea spirituală. Obiectele se află în subiecte, „lumea” în eu, introdusă fără a fi fuzionată cu eul, întrucât o distanță între obiecte și subiect e mereu operantă.

Regiunea estetică se situează desigur în marele sector al realității spirituale. Procedul intuitiv ne duce dincolo de intrupările individuale, la esența fenomenelor și ne impune recunoașterea evidentă a noii regiuni existențiale. Se ocolește deci punctul de vedere kantian în teoria cunoașterii și se revine la Descartes prin constatarea nemijlocită a unui adevăr neîndoielnic.

Aflându-ne cu realitatea estetică într’o regiune spirituală, trebuie să recunoaștem că vom întâlni și aci felul general spiritual de a fi, spre deosebire și în opoziție cu cel al naturii. Analiza fenomenologică a modalităților spiritului ne desvăluște trei aspecte distincte: spiritul subiectiv, spiritul absolut, spiritul obiectiv (în terminologie, dar nu în sens hegelian).

Spiritul subiectiv constituie scena trăirii noastre, e obiectul psihologiei luată în sens noologic (Dilthey), care nu poate fi înțeles din el însuși, imanent, ci din raportarea la un obiect cu care e necesar corelat: valoare absolută, spiritul absolut. E meritul deosebit al școlii de filozofie a istoriei din Baden (Windelband și mai ales Rickert) de a fi atribuit în clasificarea dualistă a științelor (Kulturwissenschaft și Naturwissenschaft) spiritului ca semn distinctiv și definitoriu aderența lui la valori, setea lui de valori. Spiritul subiectiv tinde astfel către *absolut*, are o intenționalitate precisă către valori cari ne depășesc, către frumos, adevăr, bine. Din interferența spiritului subiectiv cu cel absolut, din intențiunea de apropiere față de valorile absolute, se produce ipostaza obiectivă a spiritului: creațiunile lui pe domeniile teoreticului, eticului, esteticului. În alți termeni, tripla modalitate a spiritului se înfățișează astfel: un act intențional, un obiect intenționat, un obiect efectiv realizat. Spiritul estetic în calitatea lui de spirit nu va putea avea alte modalități decât acestea. Aspectul lui subiectiv va fi trăirea estetică atât înlăuntrul contemplatorului cât și a creatorului, cel absolut va fi desigur valoare estetică, cel obiectiv: opera de artă sau bunul estetic realizat prin aderarea unui obiect la valoarea absolută. Obținem în acest fel câmpul organic al problematicei estetice, așa cum ne e indicat dinlăuntru în afară ca un rezultat al analizei existențiale a spiritului.

Istoria doctrinelor estetice se caracterizează în genere prin tratarea unilaterală a câte unui domeniu din cele trei, sau cel mult subordonează două din problemele celei de a treia, sau în sfârșit le recunoaște ca independente, fără a reuși să le integreze unui cadru comun. Problema absolutului estetic — a estetice ca știință a frumosului — a fost astfel stăruitor cercetată în sens metafizic platonician, apoi hegelian până la marele sistem cu atâtea influențe al lui Fr. Th. Vischer. Perspectiva aceasta a devenit cea mai populară și s’a menținut până astăzi. Ea îngustează însă sensibil domeniul estetic, lăsând în afară modificările frumosului ca și multe probleme ale creației, contemplației și structurii artei. Orientarea ei e mai cu seamă metafizică și metoda deductivă.

Problemele spiritului subiectiv au fost de asemeni atent studiate de estetica psihologică, dela direcția experimentală a lui Fechner la estetica simpatiei și până la formele mai complicate

ale anchetelor psihologice. Obiectul estetic s'a redus pentru aceștia la satisfacția estetică sau la „simpatia estetică”, surprinzându-se faptul estetic în aspectul lui subiectiv, dar ignorându-se latura lui exterioară ca și raportul față de valoarea absolută.

În sfârșit problemele spiritului obiectiv — structurile artei și obiectelor estetice — au alcătuit de asemeni preocupări mai vechi, începând cu teoriile platonice și până la cercetările fenomenologice de astăzi.

Toate aceste direcțiuni au apărut oarecum izolat, s'au arătat exclusiviste, nu s'au coordonat pe baza analizei modalităților spiritului ca alcătuind un sector deosebit al realității.

Ontologia regională a esteticului ne impune însă o problemă de conjugare pe care suntem constrânși a o accepta ca necesară și care nu e produsul construcției noastre idealiste. De aceea putem depăși faza ontologică ce a determinat existența obiectului și problemele lui fundamentale și pătrundem în faza teoriei cunoștinței și a științei. Ridicăm aci întrebarea obișnuită a acestui domeniu: cum e posibilă cunoașterea regiunii existențiale a spiritului estetic cu tripla lui modalitate subiectivă, absolută și obiectivă?

Dar mai întâi care dintre aceste aspecte colorează specific-estetic regiunea noastră? Modul intențional al spiritului se poate îndrepta în diferite direcțiuni, spre absolutul teoretic, etic, religios, estetic. Prin el însuși nu are nicio specificare. Modul obiectiv pe de altă parte, e numai un rezultat, un punct final, determinat dinafară. Rămâne ca latură caracteristică și definitorie cea a spiritului absolut către care cel subiectiv tinde, realizând obiectivările hotărâte de acesta.

Cea dintâi problemă a cunoașterii estetice e prin urmare din unghiul de vedere logic, cea a spiritului absolut sau a valorii estetice ca atare. Ea este preocuparea specifică a esteticeii, pe baza ei putem constitui o știință autonomă cu loc precizat în sistemul științelor. Cari sunt deci condițiile cunoașterii valorii estetice? Să plecăm deci și de data aceasta dela fapte.

Fenomenul estetic e un act de trăire imediată așa cum am arătat, a cărei realitate ni se impune emoțional-transcendent, și în care ni se dă laolaltă o percepție a unui obiect însoțită de un sens al lui pe care-l cuprindem tot nemijlocit. Nu prin reflecție, prin conceptualizare pătrundem la obiect, ci pe cale intuitivă. Cunoașterea se săvârșește imediat prin contact direct, dar tocmai prin aceasta se ridică — dificultăți pentru constituirea științifică a esteticeii. Un astfel de țel nu poate fi atins decât dacă reușim să stăpânim conceptual produsul intuiției estetice, cunoașterea pentru a putea fi transpusă științific trebuind să îmbrățișeze forma conceptuală. Ne aflăm de fapt în fața unor termeni contradictorii — intuiție și concept — de a căror relație depinde soarta științei noastre. Cunoaștem încercările istorice de a trece prăpastia. Intuiționismul s'a străduit să dizolve rigiditatea conceptelor apropiindu-le de intuiție. Intelectualismul dimpotrivă a socotit intuițiile ca adevăruri încă neclarificate, imperfecțiuni teoretice, pregătitoare ale conceptului. La Hegel de pildă, intuițiile desemnau trepte inferioare dialectice în drum spre concept. Atât intuiționismul cât și intelectualismul săvârșeau însă aceeași eroare. Dorind să apropie termenii în discuție, suprimau specificul unuia din ei. Cunoașterea estetică nu poate fi realizată deci nici pe cale intuiționistă, nici pe cea intelectualistă, întrucât în cadrul celei dintâi avem numai o pseudo-cunoaștere din pricina eliminării conceptului și accepțiunii lui proprii, iar în cea de-a doua conceptul în-lătură intuiția adică specificul estetic. O știință a esteticeii nu devenea deci posibilă în acest fel.

Dacă observăm bine situația, dificultatea esențială se datorește considerării cunoașterii și științei după modelul „științelor naturii” constituite la rândul-le pe bază kantiană. Desvoltarea științelor spiritului în veacul trecut a silit însă cugetarea filosofică să cerceteze și fundamentarea lor. Școala dela Baden, prin contribuția mai ales a lui Rickert, a știut să desvolte idealismul transcendent kantian într'un sens care a făcut posibilă și o cunoaștere conceptuală a intuiției și individualului, întemeind cea de-a doua clasă a științelor, cele ale spiritului sau culturii. În acest fel s'a deschis și esteticeii un drum sigur de constituire în cadrul științelor culturii. Rickert însuși i-a definit problema fundamentală după cum urmează: Cum e posibilă o *intuiție generală*? situând-o astfel în vecinătatea problemei principale a logicii istorice: Cum sunt cu putință conceptele individuale? (*Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft*, pg. 73, 1926).

Dincolo de intuiționism și intelectualism, cunoașterea estetică se înfățișează în această lumină sub un aspect nou care nu mai sacrifică intuiția și prin urmare semnul estetic specific de a fi. Faptul s'a produs printr'o extindere a noțiunii kantiene a cunoașterii și asupra sensurilor ce

ni se dau nemijlocit odată cu percepțiile. După cum pentru a se ivi, fenomenele de cunoaștere ale naturii sunt dintr'odată prinse în formele categoriale, și fenomenele de cunoaștere ale spiritului sunt receptate imediat prin noile structuri ale valorilor. Alături de lumea realului, Rickert constată prezența lumii valorilor cari sunt ireale. Intre cele două lumi, legătura se săvârșește cu ajutorul sensurilor imanente în care găsim, izolându-se prin actul de valorificare, o existență psihică impusă de realitate și o valoare ireală fără a fuziona între ele. Transpunând situația pe planul nostru, avem un sens immanent al esteticului alcătuit dintr'o percepție și o valoare care ne cucerește imediat.

Obiectivul general de caracter mai mult principial al studiului nostru, nu ne îngăduie să dezvoltăm mai departe contribuția lui Rickert pe domeniul filosofiei valorilor și răsunetul ei în estetică. În sistemul valorilor, esteticul ocupă — după gânditorul citat — un loc distinct prin structura lui contemplativă alături de valorile teoretice și mistice, și prin rangul lui alături de valorile particulare. El este deci o valoare contemplativ — particulară și anume desăvârșită (voll endliche Particularität). După Rickert firește, filosofia valorilor a ajuns prin Münsterberg și mai apoi prin Max Scheler și N. Hartmann la rezultate noi și mai precise cari se răsfrâng și asupra esteticei. Valorile au fost mai de aproape caracterizate cu tendința de a li se statornici autonomia.

Trebuind a-și preciza domeniul, estetica va trebui să recurgă deci la contribuțiile filosofiei valorilor dintre cari cu titlu ilustrativ mai cităm câteva. Pentru Max Scheler, valoarea estetică se deosebește de cea etică, de care el se ocupă pe larg, prin faptul că e legată 1° de obiecte, 2° de obiecte a căror realitate a fost ridicată și deci sunt aparențe, 3° de caracterul plastic — intuitiv al lor, pe când valoarea etică e purtată nu de obiecte, ci de persoane și actele lor și se reazimă pe agenți reali, nu aparenți. Dintre aceste însușiri, aderarea valorii estetice la obiecte nu se poate susține. Dl Tudor Vianu a arătat că de fapt valoarea estetică aderează și la persoane și acțiuni, ba chiar că în obiectele estetice noi recunoaștem cu plăcere persoana creatorilor (Estetică, pg. 70). Deosebirea de etic nu izbuteste prin acest caracter. În schimb, aparența e mai distinctivă față de agenții reali ai eticului. Idealitatea valorii estetice a fost de altfel subliniată în deajuns de cercetători.

Filosofia valorii e menită dar să dea un sprijin fundamental autonomiei estetice.

Un cuvânt mai trebuie spus și asupra metodei de studiu a valorilor estetice. Falimentul construcțiilor deductive ca și cel al inducției de tip Fechner, îndreaptă astăzi atențiunea spre fenomenologie care a restabilit contactul direct cu faptele și structurile lor înainte de a reface lanțul lor genetic și pe cel epifenomenal și tinde a cuprinde pe cale intuitivă, esențele. Fără a pozi pe larg asupra îndreptării metodei care depinde în fond de rezultatele ei, să ne exprimăm totuși nedumerirea față de caracterul ei „aristocratic” cum spunea Geiger, de faptul că ea e strict personală și deci greu controlabilă „științific”. O verificare putem obține într'o măsură prin confruntarea roadelor ei datorite de mai mulți fenomenologi.

După discutarea posibilității cunoașterii valorii absolute a esteticului — problema centrală a constituirii științifice a esteticei — rămâne să ne mai oprim asupra problemelor ridicate de cunoașterea spiritului subiectiv și cel obiectiv al regiunii ontologice de care ne ocupăm.

Odată structura valorii absolute lămurită cu aproximația obișnuită științei, cercetarea feței subiective a spiritului estetic nu întâmpină greutăți principiale de mărimea celor mai sus caracterizate. Se ivesc aci problemele creației și receptării estetice ce au fost tratate fiziologic, psihologic și sociologic și cari alcătuiesc de fapt domenii de aplicație particulară a acestor științe. Ele n'ar aparține deci în fond esteticei autonome, ci de-a-dreptul fiziologiei, psihologiei și sociologiei. În acest fel, s'au și prezentat în realitate cercetările. Estetica simpatiei a făcut pur și simplu psihologie uitând adesea să pună în relief particularitatea estetică a „Einfühlung-ului” — și naufragiind în generalități ale cunoștinței și emotivității. Fiziologia și sociologia au redus de asemeni esteticul la categoriile lor proprii. Obiectul specific al științei noastre nu mai era de fapt tratat nicăieri. E meritul punctului de vedere ontologic de a ne fi reamintit că ne aflăm în fața unei regiuni existențiale autonome pe care nu și-o pot disputa alte științe și că prin urmare cercetările fiziologice, psihologice și sociologice aplicate spiritului estetic subiectiv sunt obligate a ține seamă de intenționalitatea lui, care e tocmai una estetică. Concepțiile naturaliste ale psihologiei

și sociologiei urmează deci a fi înlăturate și înlocuite cu puncte de vedere noologice de tip Dilthey, Spranger.

Ajungem în sfârșit la problema cunoașterii feței obiective a spiritului estetic, unde se va ridica sistemul de întrebări cu privire la obiectivismul estetic și la structurile generale ale artei. Reacțiunea împotriva esteticii psihologice a fost binevenită. Ea a arătat că obiectul științei noastre nu poate fi redus la receptarea esteticului întrucât spiritul obiectiv sau creațiile estetice determină felul acestei receptări. E contribuția metodei fenomenologice prefațată de un Dessoir și apoi de un E. Utitz de a fi statornicit drepturile obiectivismului care fusese ostracizat de psihologismul estetic al „Einführung-ului”. Utitz are în deosebi meritul de a fi pus din nou în relief acest obiectivism prin 5 principii sau premise ale obiectivității: materialul artei, comportarea artistului față de el, modul prezentării lui, valoarea reprezentării, regiunea existențială deosebită față de realitatea obișnuită, în care totuși se mai strecoară vădit umbrele subiectivismului.

În cadrul aceluiași probleme ale spiritului obiectiv, Dessoir a distins între estetic și știința generală a artei, al cărei tratat fundamental avea să-l scrie tot Utitz. S'a născut astfel de fapt o nouă știință, dar izolarea ei desăvârșită de estetică nu poate fi decât o exagerare. Artă cu tot conținutul ei eterogen, extra estetic se constituie ca o obiectivare specifică a spiritului numai întrucât e învăluită în tot cuprinsul ei structural de suflul valorificator al esteticului. Se ivește din nou nevoia interdependenței fețelor spiritului estetic odată cu primatul logic al spiritului absolut care-și răsfrânge luminile lui asupra problemelor spiritului obiectiv.

Constituirea esteticii ca știință se realizează așa dar cu mai multă limpezime dacă o prefațăm ontologic, o fundamentăm prin teoria cunoștinței și-i fixăm apoi locul în sistemul științelor. Obiectul și problematica lui organică apar mai firesc și ni se impun cu stringență.

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

Ion Maiorescu și raporturile lui cu Timotei Cipariu

de

Șt. Manciulea

Ion Maiorescu-Trifu după numele de familie — a văzut lumina zilei la anul 1811, în comuna Bucerdea-grânoasă de lângă Blaj. Studiile le-a început la vestitele școli din acest centru, apoi le-a continuat la Cluj, Pesta și Viena, ascultând cursuri de filologie și istorie. Teologia a terminat-o în institutul Sf. Barbara din Viena. La anul 1836 trece Carpații în Țara Românească și se stabilește la Cerneți, în jud. Mehedinți, unde înființează o școală primară. Un an mai târziu este numit inspector și profesor la școala centrală din Craiova.

I. Maiorescu era un suflet dârz și mândru, care nu se simțea bine în atmosfera unei „francizări pripite”. Pe seama acestei tendințe punea el, în articolul publicat în „Foaia pentru minte, inimă și literatură” la 1836, toate păcatele dascălimii românești: „materialismul gros, beletristica lunecoasă, judecata stricată, gustul primejdios, silința opintită numai pentru lucruri din afară, luxul grozav dărăpănător, ușurătatea, nestatornicia, procopsința superficială”. Limba „o tot netezesc și o piaptână până ce-i trag pielea; apoi îi dau alta”. Adresându-se profesorilor din Țara Românească, după ce le face acest aspru rechizitoriu, îi întreabă: „Unde e la noi căldura și focul? Unde naționalimea și patriotia aceia ce însoțesc pe Românii ardeleni? Trebuie să trăiești aici cu noi ca să ne cunoașteți”.

Rezultatul a fost o revoltă generală între profesori, cari i-au cerut să arate „după care duh de prorocie” poate califica „oamenii pe cari nu i-a ascultat și nici măcar i-a văzut”. I. Maiorescu este chemat la București și suspendat din învățământ. După mai multe lămuriri date organelor superioare școlare, și-a putut relua activitatea, ca la 1842 să fie totuși nevoit să treacă în Moldova. La Iași i se dă catedra de istorie, pe lângă care mai predă și „retorica cu aplicațiune la facerea cuvintelor bisericesti”.

După câțiva ani, Maiorescu revine iarăși, în calitate de inspector de școale, la Craiova, unde-l vor găsi evenimentele revoluționare din 1848.

Evenimentele acestui an l-au ridicat pe I. Maiorescu pe întâiul plan. Guvernul provizor din București l-a numit însărcinat plenipotențiar pe lângă guvernele din Pesta, Viena și Frankfurt. În acest din urmă oraș se oprește mai multă vreme și lucrează din toate puterile, prin articole publicate în ziare și prin memorii prezentate guvernului federal, pentru cauza românească. Munca lui s'a îndreptat mai ales asupra problemelor de documentare a conducătorilor politici europene, cărora a încercat să le arate situația politică a Românilor și pericolul pe care îl prezintă pentru ei o eventuală cutropire rusească. I. Maiorescu visa o unire a tuturor Românilor în un singur Stat, pentru a putea astfel rezista tendințelor de expansiune în spre Sud-Vest ale colosului moscovit. În o scrisoare din Frankfurt cu data de 13/25 Septembrie 1848, adresată prietenului său A. C. Golescu, îi comunică acestuia că a „lucrat ca un bou” la redactarea unui

Memorand, pentru a-l putea prezenta cu toată graba guvernului din această localitate. În memoriu I. Maiorescu cere: „1. grabnica intervenire din partea puterii centrale în cauza noastră; 2. băgarea cauzei Românilor în împăciuirea Italiei, pe bazele următoare: Bucovina, Moldova, România și Transilvania să se unească într'un singur regat, România, să se denumească un prinț austriac, să stea regatul sub protecția Germaniei. Arăt cât de ușor se poate face aceasta și ce foloase mari pentru toată Europa, pentru chestiunea orientală și pentru Germania în specie. În memoriu îmi dau caracterul oficial și zic că sunt organul, nu numai al guvernului meu, ci al tot poporului român. În locul Secuilor pe cari Maghiarii îi chiamă în Ungaria, să se dea voe Românilor din Banat și Ungaria a se muta în Ardeal și Principate”. Iată cum, aproape cu o sută de ani înainte, vedea acest ardelean soluționarea pentru totdeauna a diferendului etnic și istoric dintre Români și Unguri, prin schimbul de populație.

În o altă scrisoare — cu data de 6/18 Septemvrie, tot din Frankfurt și adresată aceluiași Goleșcu — se plânge de mizeriile pe cari i le-a făcut oficialitatea în legătură cu recunoașterea lui de cetățean român al Statului. Sunt rânduri cari zugrăvesc episoade din zilele de sbucium și muncă închinată de I. Maiorescu numai binelui public, neamului și țării sale. „În cea din urmă scrisoare, dela 10 August al nostru, îmi scrie și frate-meu Vasile și Munteanu că pe ei nu-i mai bagă nimeni în seamă, nu le face nimeni cunoscut nimic din cele ce lucrează Locotenența, ba încă pe noi ardelenii ne privesc ear ca pe străini și ne lipsesc de drepturile politice, până ce ne vom împământenii prin alte forme. Știi că asta m'a supărat prea mult, mai vârtos că eu încă în anul 1838, în luna Februarie, am dat lui Ghica suplica spre a mă împământenii, și am repetit-o lui Bibescu în anul 1846. Și știu că amândouă s'au trimis cu rezoluțiuni bune la adunanția generală, dar aceasta nu s'a ocupat niciodată cu suplicile acestea, însă termenul pus în regulamentul cel vechiu pentru orice străin, chiar și de altă națiune, este de 10 ani dela darea suplicii, al meu termen a ieșit în Februarie anul acesta, prin urmare eu sunt pământean după legile țării. Ci fiindcă nu m'au publicat în Buletin, am dat din Sibiu, în luna Iunie, altă suplică ca să mă publice și guvernul provizor mi-a răspuns că eu sunt pământean, și în decretul despre alegeri se cuprinde că toți câți suntem așezați în țară, Români, suntem pământenii. Spune-mi acum n'am drept a mă plânge, văzând că mă socotesc, după un serviciu de 13 ani ca ampleat public și după ce am împlinit și formalitățile cerute de lege, tot de străin? Pas acum și lucrează cu curagiu! Eu voi lucra pentru că sunt Român, dar mă doare... Rușine că în epoca aceasta ne mai numesc străini, și mai vârtos pe mine, care m'am expus dela începutul revoluțiunii, pe mine pe care în zilele de reacțiune mă păzeau craiovenii pe drumuri să mă omoare, pe mine a căruia familie în zilele de Căimăcămie abia am scăpat din Craiova noaptea, rătăcind nevasta cu copiii prin păduri, până ce a scăpat la Râmnic și de acolo la București. Spune-mi, n'am drept să mă plâng? În Ardeal, pământul nașterii, mă caută Maghiarii să mă prindă în urma scrisorii tale, în România nu vor să-mi dea patrie, din Moldova am lăpădat postul și onoarea ce mi-a fost dată în anul 1842—43, când mă scoaseră din România pentru adresa de atunci, va să zică eu în toată Româniimea n'am patrie. Să-ți spun drept, atât sunt de turburat încât am determinat să lucrez ca să mi se dea catedra de limba și literatura română, ce este să se înființeze la Universitatea Vienei.”

I. Maiorescu se întoarce din Frankfurt la Viena și în Transilvania, unde lucrează cu toată puterea sufletului său să obțină dela curtea împărătească îmbunătățirea situației politice a Românilor din Ardeal, cari în revoluția din 1848 și-au vărsat sângele cu atâtă devotament pentru cauza habsburgică. În vederea acestui scop publică el în: „Die Romanen der Österreichischen Monarchie” trei rapoarte documentate asupra situației politice a Românilor din Transilvania. Iar între anii 1853—56 îndeplinește slujba de funcționar superior în Ministerul de justiție din Viena, unde traduce în românește mai multe codice de legi.

Prietenia dintre I. Maiorescu și T. Cipariu datează de pe când erau amândoi ucenici ai școlilor din Blaj. Mai târziu, prin câteva scrisori I. Maiorescu roagă pe „vărul” său Cipariu să obțină pe seama lui Titu o bursă din fundațiunea Ramonțiană, ca să-și poată continua studiile în străinătate.¹⁾

¹⁾ St. Manciulea, *Titu Maiorescu bursier al Blajului*. București, 1941.

I. Maiorescu s'a ocupat mult de problemele evoluției limbii noastre. Gândurile acestea l-au îndemnat să-i ceară de atâtea ori lămuriri lui T. Cipariu, despre care spune în o scrisoare dela 1838, adresată lui Gh. Barițiu, că „afară de Cipariu, oamenii noștri nu știu ce va să zică cultura limbii”. Dragostea față de trecutul neamului nostru și dorința de a cunoaște și studia grupul cel mai izolat românesc, din Peninsula Balcanică, l-a îndemnat pe I. Maiorescu să întreprindă o călătorie de studii în anul 1857 la Românii din Istria. Rezultatul acestor cercetări le-a publicat Titu Maiorescu — după moartea tatălui său — sub titlul: „Itinerar din Istria”.

Intre I. Maiorescu și T. Cipariu, s'a purtat ani întregi o lungă corespondență. Vitregia vremurilor a făcut să ni se păstreze numai o parte din scrisorile lui I. Maiorescu, adresate canonicului dela Blaj.¹⁾ Ele lămuresc legăturile acestuia cu satul de naștere de pe Târnave și cu Blajul adolescenței pe care nu l-a putut uita cu totul niciodată, lupta lui Maiorescu pentru cauza Românilor, precum și preocupările lui de ordin filologic și istoric, în legătură în special cu cunoașterea trecutului și limbii Istro-Românilor.

¹⁾ La Biblioteca Centrală din Blaj, dosar nr. 550.

G Â N D Ș I F A P T Ă

Dela Simion Ștefan al Bălgradului la Nicolae Colan al Clujului

de

Grigore Popa

În preajma sfințelor sărbători ale Învierii din acest an, ne-a sosit de peste Feleac, cutremurătoare mărturisire de spiritualitate creștină și românească, „*Noul Testament al Domnului și Mântuitorului nostru Isus Hristos*”, tipărit cu binecuvântarea și purtarea de grijă a Prea Sfinției Sale Nicolae, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului. Semnificația acestei solii binevestitoare depășește cu mult rostul obișnuitelor tipărituri de acest fel, fiindcă ea ne-a venit din țara nostalgiilor. Pentru prezent și viitor, semnificația acestui eveniment cultural coincide cu o adevărată operă națională, dat fiind că pentru neamul românesc de pretutindeni legea lui Hristos și legea neamului se contopesc în sfânta lege a măsurii și a omeniei românești. Din acest punct de vedere, legea neamului nu este altceva decât oglindirea orânduirii dumnezeiești în rânduiala care crește din duhul pământului și din sufletul neamului care-l stăpânește. Și după aceeași poruncă, după care pământul unei țări este tronul suveranității sale naționale, legea neamului este tronul suveranității sale spirituale, indiferent de sălbatica asprime a vremelniciilor de toate felurile. Acest adevăr, ținând seama de caracterul *autocefal* și *demofil* al ortodoxiei naționale, este cu atât mai grăitor pentru noi. De sigur, când a întreprins această lucrare de proporții monumentale, Prea Sfinția Sa Episcopul Nicolae Colan, acest apostol Pavel al Românilor din Ardealul de Nord, și-a dat seama de situația specială a neamului său. Din conștiința viguroasă a acestei misiuni, cu care l-a investit cerul și neamul, izvorește și noblețea istorică a existenței pe care o duce Vlădica Nicolae pe plaiurile ardelene.

Socotit acuma din perspectiva tradițiilor noastre religioase și naționale, *Noul Testament* dela Cluj câștigă o mare adâncime istorică și un nebanuit relief național, iar Vlădica Nicolae al Clujului, Vadului și Feleacului se rânduiește, ca o masivă certitudine românească, în șirul ctitorilor de duh ortodox și virtute națională. El, Vlădica Clujului, că așa-i zice toată lumea, a trecut, prin realizarea acestei opere și

prin bărbăteasca chivernisire a poporului dreptcredincios din Transilvania de Nord, în rândul făuritorilor de lege și de țară. Dându-și seama de greaua misiune pe care și-o implinește, cu credință de apostol și cu îndrăzneală de martir, precum și de înalta funcțiune spirituală și națională a acestei misiuni, Academia Română, drept cinstită și recunoaștere, a ales pe Prea Sfinția Sa Nicolae Colan membru activ al său, cu unanimitate de voturi, în secțiunea istorică, vrednic urmaș al lui Nicolae Titulescu. Orice român întreg și sănătos la minte și-a dat seama de tâlcul adânc grăitor al acestei alegeri și de filiația stabilită între lupta de ieri a lui Nicolae Titulescu și lupta de azi, a Vlădiciei Transilvaniei de Nord. Și totuși d-l Dănilă n'a înțeles nimic din noblețea acestui gest. Der vina nu este nici a Academiei Române, care, după mărturisirea unul distins membru al ei, n'a mai trăit de treizeci de ani încoace un moment de o asemenea vibrantă unanimitate, nici a Episcopului Nicolae Colan, ci pur și simplu a d-lui Dănilă.

Ne miră cu atât mai mult acest glas, strident și jignitor, în unanimitatea națională, cu cât fapta Episcopului ortodox al Clujului se așează pe linia faptelor dătătoare de simțire și lege românească. Ne pare foarte rău că momentul și împrejurările nu ne permit să-i arătăm pe lung și pe lat domnului Dănilă însemnătatea deosebită a faptei, a marelui fapt românesc dela Cluj. Ne având însă intenția de a polemiza cu cei ce își consumă viața în orizonturi de cârtiță, nu ne putem răbda totuși de a le pune în față următoarea întrebare: de ce să prețuim opera diaconului Coresi și a Mitropolitului Simion Ștefan al Bălgradului și să trecem cu ușurință peste fapta Episcopului Nicolae Colan al Clujului, Vadului și Feleacului? Nu continuă oare vlădica dela Cluj calea de lumină a mitropolitului din Cetatea Unirii și a lui Mihai Vodă Viteazul? Nu este oare fapta lui de cea mai înaltă esență creștină și românească?

Și din acest punct de vedere *Noul Testament* dela Cluj se încadrează într-o prea frumoasă și venerabilă tradiție a

bisericii strămoșești din Transilvania, care se desvolta la unison cu tradiția bisericii din Țările Românești. Iată ce ne spune, in această privință, unul din patriarhii României :

„La anul 1648, s'a tipărit in Bălgradul Ardealului (Alba Iulia) in tălmăcire românească „Noul Testament" întreg, cu binecuvântarea mitropolitului Simion Ștefan ; iar cu patruzeci de ani mai târziu — 1688 — a văzut lumina tiparului in București întreagă Biblia sub titlul „Dumnezeiasca Scriptură" cu cheltuiala principelui Șerban Cantacuzino, Domnul Țării Românești, și cu binecuvântarea mitropolitului Teodosie Veștemeanu.

„Amândouă aceste tălmăciri au avut o însemnătate neprețuită pentru înaintarea și luminarea poporului nostru. Ele arată că — după ce au trecut mai bine de 200 de ani de încercări și stăruinți — Românii au izbutit in sfârșit să aibă și ei întreg cuvântul lui Dumnezeu, tălmăcit in limba românească. Astfel pentru ei a ajuns această limbă să fie socotită ca o limbă sfântă.

„Lucru vrednic de laudă este că cei cari au muncit și au stăruit atât de mult pentru traducerea și tipărirea Sf. Scripturi in limba românească, nu s'au gândit numai la credincioșii de sub păstorirea lor, ci la toți Românii din orice provincie, deci la întreg neamul românesc. De aceea și-au dat silința să scrie pe înțelesul tuturor, ca Românii — cei răsfirați in multe părți și sub diferite stăpâniri — după cum aveau aceeași credință și același suflet, să aibă aceeași limbă, aceleași cuvinte, in care să poată îmbrăca simțirile și cugetele lor, ca să fie înțelese pretutindeni, in cuprinsul pământului strămoșesc, și să se întărească in chipul acesta prin minunata putere a credinței — rostite in graiul strămoșesc — *legătura de frăție între dânșii*.

„Greutățile începutului au fost însă destul de mari. De aceea scriau cu deplină îndreptățire împreună lucrătorii Mitropolitului Simion Ștefan, in prefața „Noului Testament" dela 1648 : „aceasta încă vă rugăm să luați aminte, că Românii nu grăesc in toate țările intr'un chip ; pentru aceea cu anevoe poate scrie cineva să înțeleagă toți, grăind un lucru unii intr'un chip, alții intr'alt chip ; au veșmânt, au vase, au altele multe, nu le numesc intr'un chip. Bine știm că *cuvintele trebuie să fie ca banii* ; că banii aceia sunt buni, cari umblă in toate țările ; așa și cuvintele acelea sunt bune, care le înțeleg toți. Noi drept aceea ne-am silit din cât am putut să izvodim așa, cum să înțeleagă toți ; iară dacă nu vor înțelege toți, nu-i de vina noastră, ci de vina celui ce a răsfirat Românii printr'alte țări, de și-au amestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăiesc toți intr'un chip”.

Approape identic se rostesc și tălmăcitorii Bibliei din București dela 1688, când scriu : „Însă Români se înțeleg nu numai aceștia de aici (din Țara Românească), ci și cei din Ardeal, care încă și mai neaoși sunt”, căci spun ei „toți Românii dintr'o fântână cură”.

Sentimentul acestei masive unități de limbă și soartă istorică a tuturor Românilor, această conștiință panromânească, după cum o numim noi, a prezidat, suntem siguri, și la noua tălmăcire a „*Testamentului Nou*” dela Cluj.

Nu știm din porunca cărei puteri mai presus de fire, după trei sute de ani aproape, fapta românească a vlădicii Nicolae Colan sporește cu strălucire și prestigiu fapta dela 1648 a Mitropolitului Simion Ștefan.

Aceasta este linia de tradiție și de mărire a Bisericii noastre dreptmăritoare : mai tare ca veacurile de urgie și mai puternică decât vrăjmășiile, oricât de multe ar fi ele, ale vremelnicilor stăpâniri.

In mijlocul acestor furtuni de potrivnicie, apărat de zidurile nevăzute ale harului dumnezeesc, stă, in fruntea Bisericii Sale ocrotitoare de neam și de lege, ca o *certitudine a absolutului românesc*, Vlădica Nicolae al Clujului. „Paznic al moștenirii bisericești șaguniene și exponentul cel mai autorizat al innăbușitei conștiințe naționale a turmei sale, cum il caracteriza cineva de curând, Prea Sfinșitul Episcop Nicolae Colan a demonstrat cu prisosință că specificul unui popor desarticulat teritorialicește din rosturile sale firești, nu se conservă nici unde mai sigur decât sub streășina Bisericii străbune. In numele acestei biserici și cu uneltele sale de duhovnicească dăltuire a sufletelor, Prea Sfinșia Sa a hărăzit Românilor din Ardealul de Nord clipe de îmbărbătare și belșug de nădejdi cari nu vor putea da greș sub nici un motiv. Desele sale descinderi la sate, imprevizibile cu slujbe mărețe și predici reconfortante, la cari se adaugă tipăriturile din colecția „Cărțile Vieții” și slova întremătoare a revistei „Vieața Ilustrată”, insumează astăzi supremele manifestări de graiu și simțire românească in țara nostalgiilor noastre. Pe deasupra tuturor, se arcuește solemnă și trainică marea faptă de cultură românească a tipăririi unei ediții revizuite a Legii celei noi, care va face să se vorbească de-a-pururi, cu respect și admirație, de *Noul Testament dela Cluj* al Vlădicului Nicolae Colan”.

După toate acestea, înțelege oricine de ce am intitulat rândurile de mai sus „*Dela Simion Ștefan al Bălgradului la Nicolae Colan al Clujului*”.

Da, „in Clujul reculegerii, cum ii spune Nichifor Crainic, episcopul academician și-a reluat vechea indeletnicire teologică, a tradus și a tipărit pentru nevoile religioase ale poporului său *Noul Testament*, iar acum pregătește, după cât ajunge până la noi, întreaga Biblie. Sărbătoarea își adună turma duhovnicească in acel staul svelt, de piatră și de bronz, care e catedrala ortodoxă ce-și ridică sus de tot, deasupra orașului, cea mai frumoasă cupolă de altar răsăritean. Inchid ochii și văd cu gândul această obște de credincioși, care poate nu se mai simte mângâiată decât acolo, sub bolțile candido, pictate cu ani in urmă de Atanasie Demian, — sub mantia bunului și blândului arhiereu, care știe să indure și să nădăjduiască in Dumnezeuul milostivilor, cu surâsul amar pe buze... In sbuciumata noastră istorie, ierarhii nu odată au știut să țină cu demnitate locul Domnului. Andrei Șaguna n'a fost numai arhipăstorul ce-și arunca uriașa umbră ocrotitoare peste norod, dar și un adevărat prinț al Ardealului românesc”.

In această lumină trebuiesc văzute fapta și misiunea episcopului Nicolae Colan al Vadului, Feleacului și Clujului.

C R O N I C I

In jurul unei discuții axiologice

Importantul articol al d-lui Prof. D. D. Roșca, *Valori vecinice*, publicat în numărul ultim din anul trecut al revistei *Luceafărul*, a stârnit, cum era și firesc, unele discuții, provocând câteva precizări din partea d-lui Ștefan Teodorescu, apărute în *Revista Fundațiilor Regale* din Iulie crt., sub titlul *Intre valabilitatea și eficiența valorilor*. Mărturisim că articolul-studiu al d-lui Prof. D. D. Roșca ne-a bucurat la timpul său nespuse de mult, din o serie de motive. Deși împărtășim și noi pasiunea cercetărilor, având înțelegere deplină pentru orice muncă științifică depusă în scopul exclusiv al unei satisfacții imanente, ne dăm în același timp seama și de rolul social al științei care nu poate ignora nici nevoile societății și nici perspectivele timpului în care viețuiește, mai ales atunci când este vorba de afirmarea adevărului. Astfel articolul d-lui Prof. D. D. Roșca, pe care prietenul și fostul nostru tovarăș de studii, d-l Ștefan Teodorescu, îl numește „un impresionant apel, aproape exortatie, ținând reîntărirea credinței în anumite valori eterne”, l-am socotit ca pe un semnal îndelung așteptat, venind din partea lumii științifice consacrate, pentru a restabili o serie de adevăruri la care nu poate renunța spiritul obiectiv al continentului, căruia i s'a atașat și poporul românesc din momentul în care a pășit la făurirea unei culturi de nivel european. Bucuria noastră a fost de fapt cu atât mai mare cu cât d-l Prof. Roșca atingea o problemă care ne-a preocupat în chip deosebit tocmai în timpul pregătirii noastre universitare, — filosofia valorii, disciplină care în Universitățile germane de după războiu devenise o temă de predilecție, — având astfel prilejul de a verifica o seamă de observații personale, la un spirit cu o formație intrucâtva deosebită de a noastră. Satisfacția aceasta pur teoretică a fost însă sporită de tovarășia unei ideologii pe care o oferea d-l Roșca, prin ideile expuse nu numai cu argumentația strânsă a omului de știință, dar și cu convingerea caldă a principiilor pentru care aducea expresia unui spirit militant. Dela înapoierea noastră din străinătate, la 1936, și până la cedarea Ardealului de Nord, am militat aproape zi de zi, în gazetărie, pentru idei similare, care aveau la bază obiectivitatea spiritului și credința, am spune fenomenologică, în valabilitatea obiectivă a valorilor, ideologia noastră izvorând astfel, dacă ne este îngăduit s'o spunem, dintr'o convingere filosofică mai adâncă. Această împrejurare ne face astăzi, nu să imbrățișăm punctul de

vedere al d-lui D. D. Roșca, ce nu are nevoie de pledoaria noastră, ci să intervenim într'o discuție, în care găsim și ecoul unor convingeri asemănătoare năzuințelor noastre.

D-l Ștefan Teodorescu, în articolul amintit, apare ca preopinent, încercând să aducă o serie de obiecții împotriva tezei d-lui Prof. D. D. Roșca. Dintru început însă d-sa aluneacă în unele contradicții, care, bine înțeles, fac să sufere claritatea expunerii d-sale. Astfel chiar la începutul articolului în chestiune d-sa recunoaște că „sub aspectul pur teoretic, considerațiile” d-lui D. D. Roșca „sânt aproape clasice în ținută, argumentare și în ethosul lor intern”, pentru ca în propoziția imediat următoare să observe că „evident”, ele „nu prezintă o mare noutate față de discuțiile cunoscute în istoria gândirii, în jurul acestor probleme”. Contradicția devine însă și mai flagrantă în fraza consecutivă, în care d-l Teodorescu adaugă că „aceste considerații capătă însă dela început, în expunerea d-lui Prof. Roșca, o notă cu totul specială, acut contemporană și oarecum dramatică”. Nu mai continuăm citarea acestor contradicții, a căror prezență n'o putem altfel explica, decât prin eforturile deosebite pe care a trebuit să le depună preopinentul în susținerea unei teze neîntemeiate.

Iată acum ce spune d-sa. Pentru d-l Teodorescu, „schematica argumentelor” d-lui D. D. Roșca „ar fi fost omogenă, ... într'o discuție pur teoretică”, dar „în cazul implicării notei polemice la adresa actualelor ideologii realiste, se complică în mod simțitor situația”. (Cititorii sunt rugați a nu ne reproșa lipsa de claritate pe care o vor resimți pe alocuri, în rezumarea obiecțiilor d-lui Teodorescu.) Din câte am înțeles, se pare că d-l Teodorescu nu este mulțumit de expunerea d-lui D. D. Roșca. În primul rând i se pare irelevantă distincția fundamentală pe care o face d-l Prof. Roșca între natură și spirit, ca între „două realități care stau într'o ireconciliabilă luptă”. Deși pare a nu respinge în fond teza d-lui Roșca, potrivit căreia, în formularea d-lui Teodorescu, „cultura însăși nu este decât creația omului, în măsura în care a putut să învingă natura”, d-l Teodorescu califică aceasta drept „tematică idealistă sau iluministă”, depășită de stadiul actual al filosofiei, care astăzi nu mai poate găsi justificare decât cel mult într'o discuție pur metafizică. Se remarcă în tot articolul preocuparea grijulie a d-lui Teodorescu, nu numai de a se menține pe planul unei discuții actuale, dar și de a denunța ca învechite anumite prin-

cipii, într-o manieră neobișnuită în discuțiile filosofice. Pentru că, în definitiv, spiritul de nouitate și *moda* la care se pare că ține aproape cu vanitate d-sa, nu pot interesa fondul unei probleme filosofice. Idealismul considerat drept curent filosofic poate fi depășit astăzi, tot astfel și filosofia luminilor, ceea ce însă nu îndreptățește ironiile pe care le risipește din belșug, cu o ridicolă suficiență, o anumită publicistică contemporană, ale cărei tendinți cu regret trebuie să constatăm că și le însușește, în anul de grație 1942, și distinsul nostru prieten d-l Ștefan Teodorescu. Dar însăși observația de mai sus comportă și un alt aspect, pe care tocmai d-l Teodorescu, format ca și noi în școala unui realism riguros, îl cunoaște foarte bine. De aceea nu poate nega contrastul evident între natură și spirit. Constatarea aceasta nu face parte numai din concepțiile idealismului, fiind astăzi un bun general al filosofiei. Iar dacă e vorba de structura specială a valorilor, d-sa n'ar fi permis să uite că însăși școala fenomenologică, pentru a recunoaște particularitatea valorilor, esența lor cu totul specifică, deosebită atât de obiectele naturii, cât și de actele rațiunii, trebuie mai întâi să indice caracterul lor unic spiritual. Iocmai confundarea spiritului cu natura, aplicarea metodelor naturaliste și în studierea acestui domeniu, a dus în trecut la multele răstălmăciri ale axiologiei. Ea n'a putut să fie doar constituită ca o disciplină autonomă, decât în clipa în care s'a recunoscut deosebirea fundamentală între aceste două domenii. Că distincția aceasta e prezentă și la idealisti și că d-l Roșca, prin formația d-sale hegeliană, se încadrează aici, nu poate decât să confirme și mai mult temeinicia unui punct de vedere, pe care de altfel d-l Teodorescu nu reușește sau poate nici nu vrea să-l răstoarne.

Atunci în ce consistă obiecția principală a formulărilor d-sale? D-l Teodorescu reproșează d-lui Prof. D. D. Roșca faptul că, hegelian cum este, deci istorist, — d-sa nu e suficient de sensibil la distincția ce există între valabilitatea și eficiența valorilor. Căci una este valabilitatea obiectivă a valorilor și alta este eficiența lor. Istoria se caracterizează tocmai printr'o înțelegere relativă a valorilor. Dacă deci valorile sunt obiective, sau poate chiar absolute, comprehensiunea axiologică a omenirii este relativă. Sau în formularea d-lui Teodorescu, d-l Roșca „pare a accepta, că între logica valorilor pure și istoria concretă... se produc... hiatusuri ireconciliabile”. D-l Roșca în consecință „dă lecții istoriei de cum ar trebui să se întâmple, omițând întru totul să explice, de ce totuși lucrurile se întâmplă altfel în realitate decât cum ar trebui să se întâmple, conform judecăților și valorilor absolute”.

Ne grăbim să înregistrăm cu satisfacție împrejurarea că d-l Teodorescu recunoaște că, în adevăr, lucrurile *se pot întâmpla în realitate și altfel decât ar trebui să se întâmple*. Ne mirăm însă, în același timp, că d-sa, ca umanist, este mai de grabă preocupat a explica de ce se întâmplă altfel decât de a face totul ca omenirea să înțeleagă și ea, ceea ce a înțeles d-sa atât de bine, ca gânditor, adică faptul incontestabil că adesea lumea nu procedează în conformitate cu sensul lucrurilor și cu conținutul obiectiv al valorilor, îndepărtându-se astfel dela rosturile ei firești. D-l Teodorescu, pe lângă filosof, este și filolog clasic. Astfel d-sa nu poate fi străin de acea misiune înalt pedagogică ce revine filosofilor, cari nu sunt numai cercetători ai problemelor, dar și apologeti ai adevărului. Ca platonician îl știm, nu de astăzi, cititor fervent al lui Stenzel — unul din interpreții contemporani cei mai remarcabili ai marelui athenian, — care într'o carte a sa vorbește atât de impresionant despre Platon

ca educator. Ura împotriva unor filosofi pornește de cele mai multe ori din curajul cu care-și exprimă aceștia păreri, cât și din convingerea ce o au de a îndruma omenirea. De sigur că putem să explicăm, pe baza sensibilității axiologice relative a oamenilor, vicisitudinile istoriei. Explicația însă nu e o justificare. Or, atunci când anumite epoci au văzut mai bine, este tocmai datorită celor ce au recunoscut-o aceasta, să atragă atenția celor din jurul lor asupra acestor împrejurări. D-l Teodorescu îl citează pe Nietzsche într'o ordine de idei, care s'ar putea interpreta și ca o demonstrație de erudiție. Dacă, însă, este vorba de acest gânditor, apoi nimenea n'a profesat, în gândirea contemporană, cu un mai aprins spirit militant, decât el, concepția educativă a filosofiei și nu cea epistemologică. De altfel, aceasta aparține trăsăturii celei mai caracteristice a filosofiei valorii. Orice cercetare de filosofia valorii comportă, în ultima instanță, un caracter etic-educativ.

Constitue un merit deosebit al d-lui Prof. D. D. Roșca de a fi arătat că astăzi cultul adevărului a slăbit și că, într'o anumită privință, valorile sunt obiective și absolute. Valabilitatea lor nu poate astfel varia dela popor la popor. Binele moral al unora nu poate fi concomitent răul moral al altora și nu există mai multe accepțiuni ale dreptății, după posibilitățile practice de a o asigura. D-l Teodorescu nu aduce un bun serviciu, când pledează pentru nevoia înțelegerii eficienței valorilor, recunoscând în același timp că eclipsarea lor e posibilă. La ce rezultate stranii poate duce însă o asemenea pledoarie, lipsită de sinceritate, (căci, să ne ierte prietenul Ștefan Teodorescu, aceasta este impresia care se degajează din articolul în chestiune) vedesc rândurile de mai jos, atât de bizare în argumentația unui spirit realmente instruit ca al d-sale: „Deosebirea fundamentală între viziunea noastră și aceea a d-lui Roșca, de unde decurg și toate punctele discutabile, — constată d-l Teodorescu, — constă în... modul de a concepe *valabilitatea* valorilor; valori *veșnice*, spune d-sa, implicând în procesul valabilității un element temporal. În realitate, valabilitatea lor nu e veșnică, ci *inafara* timpului; absolutul axiologic — conform esenței lui — este *extratemporal* sau *etern*.” Acceptăm, împreună cu d-l Teodorescu, caracterul extratemporal al valorilor. Ne întrebăm însă, în temeiul cărei subtilități filologice termenul de *veșnic* implică într'o măsură mai mare elementul temporal, decât cel de *etern*? Adevărul este că avem aici de a face cu una din acele noțiuni complexe care necesită o riguroasă determinare a sensului; dar în acest caz obiecția d-lui Teodorescu cade, nemi gășind îndreptățire decât cel mult o complectare.

D-l Teodorescu a încercat, în articolul impicinat, să stabilească un caz D. D. Roșca, pe care să-l poată denunța ca învechit, anacronic. În realitate însă a reușit să-și ilustreze propriul său caz, care este al tuturor celor ce se angajează să justifice științific o poziție care nu se poate astfel întemeia. Acesta este adevărul, și de aceea nu putem încheia rândurile noastre fără a invita spiritele lucide și de bună credință să reflecteze puțin asupra acestor împrejurări. Nu ne indoim, vor ajunge la unele constatări dureroase cu privire la originea epistemologică a naturii vicisitudinilor istoriei, a *eficienței istorice a valorilor*, cum îi place d-lui Teodorescu să se exprime, în schimb concluziile lor vor putea însemna zcările unui început plin de făgăduinți. Asemenea descoperiri pot duce la cele mai rodnice acte de căință colectivă, menite a salva omenirea dintr'un impas și a o face să se lapede de răstălmăciri dăunătoare.

În ele rezidă triumful spiritului! **VICTOR IANCU**

Octav Sargețiu: Cântece în singurătate*)

Din avalanșa numelor ce se rostogolesc șgomotos în paginile revistelor de astăzi, și din care poate prea puține vor avea norocul să rămână peste vremelnicul cotidian, se desprinde o torță de talent puternic pe care vânturile strâmtorărilor au aprins-o mai mult: *Octav Sargețiu*.

Numele acesta, care astăzi spune oricui ceva, odinioară stătea încercuit de singurătățile rurale din Mârzacii Orheiului, unde soarta îl aruncase licurici la hotarul despărțitor a două lumi și legând un singur neam.

Câtă trudă în urcușul acestui tânăr și câtă invidie abătută spre el dela acei cari nu voiau să înțeleagă că poezia românească nu poate fi decât una și aceeași, ori de unde ar veni dăltuitorul ei!

Celor treisprezece ani întârziți pe meleagurile scumpei Basarabii, „frumoșii ani basarabeni” cum îi place să-i numească, Octav Sargețiu le închină primul său volum. Plăcheta de versuri intitulată „*Cântece în singurătate*” e simbolul a ceea ce l-a ținut pe poet aproape de Basarabia și un omagiu marilor frământări, marilor suferinți îndurate de provincia dintre Prut și Nistru, sub teroarea ocupației străine.

Volumul începe cu poezia „*Iarși te revăd, Basarabie!*”, strigătul de bucurie ce-a stăpânit inima oricui, când lanțurile robiei au fost sfărâmate la ordinul Mareșalului. Câtă tristețe s'a topit în sufletul poetului când a revăzut-o mistuită de fiăcăriile iadului roșu:

„Aceași mireasmă sufletu-ți de fecioară!
Numai peisagiul ofilit l-am găsit:
Pentru chinul care te-a sfințit
Cântec turburător mă 'nfășoară”.

De câtă simțire materializată în vers e capabilă poezia lui Sargețiu își dă seama numai cel care o citește și cută s'o pătrundă cu adevărat. Poate că nu e cazul ca dela acest prim volum să-i remarcăm frumusețile, cu atât mai mult cu cât suntem stăpâniți prea puternic de bucuria reîntoarcerii în Basarabia, sub aspectul căreia am fi ispitiți să-i judecăm poezia actualului volum. Având în vedere însă împletirea măestrită care se realizează în poezia lui Sargețiu, — când imaginile cele mai noi se contopesc în simțirile cele mai pătimate cu un surprinzător meșteșug, — am comite o mare eroare limitând privirile pe un simplu făgaș. Cum s'ar putea reda mai frumos culorile unui pastel:

„Aceași luceferi — crini clari —
Bat leagănul pruncilor de țară”.

sau

„Blondul seceriș al Căii Lactee
Prin catedrale de 'Nviere revărsat”.

Nu se conturează aici toată frumusețea Basarabiei, unde arde tămăia celui mai duios creștinism și celui mai hotărât destin românesc? Nu ți se trezește în suflet și parcă vezi cum crește legătura între biserică și cer când spicele stellerelor secerate de imaginația poetului s'au risipit cu dărnicie în lumânările catedralelor basarabene? Și peste toată frumusețea pângărită, gândul poetului așterne liniștea viitorului din poezia a doua, intitulată „*Chișinău*”, când

„Ca 'n Heidelberg studenții Primăvara
— Și eu pierzându-mi anii printre ei —
Vor trece unul altuia chitara
Pe unde — acuma plâng luceferi grei...”

Nu simți că trăești cu anticipație acele fericite vremuri de care urmașii noștri se vor bucura? Ce răsplată mai sfântă sângelui vărsat cu dărnicie astăzi de eroii noștri? Poetul și-a trăit anii lui basarabeni și numai o singură strofă din poezia „*Frumoșii anii mei basarabeni*”, pe care o reproducem, ne edifică povestea destinului acestuia:

„Pe-aici mi-am pârghuit în febră visul
Sub freamătul și fructele de soi
De mă tot trage dorul înapoi
Precum o apă-și trage 'n fund ucisul”.

și pentru asta, refugiul din 1940 pune pe inima poetului icoana vie a „*Cătunului lui basarabean*” cu toată frumusețea, dorurile, singurătățile frământate de vis, troițele, morile de vânt din spre Orhei, cari

„Bat toate — ale trecutului văpăi
În inima ce-a obosit în el
Și-l port pe-aci — autumnal cercel —
Tot adâncind atâtea triste căi.

Mai fragedă ca lamura-i de cer
Nu-i creangă, înflorită, de cais;
Lumina și cu hora i s'a 'nschis
Cătun rămas pe Nistru grănicer”.

Aceleași reminiscențe rășfrante în cântarea peisagiilor basarabene, în „*Glas de holdă basarabeană*”, „*Vad basarabean*”, „*Fiori de toamnă 'n codrii Orheiului*”, din care pentru frumusețile și simțirea concentrată în ea, reproducem această expresivă strofă:

„De-atâtea vinuri curse violete
Pe coame dorm podgorii îmbătate.
Aș vrea un cântec vechi să mai repet
Și 'n amintiri nu-i cine să mi-l cate...”

„*Adio la Orhei*” smulge de asemeni oricărei inimi fiorii despărțirii care au cutremurat atâtea inimi bolnave de simțire dela Creangă la Ion Pillat.

Desprindem și aceste grave tonalități din poezia „*Se scaldă luna*”:

„Se scaldă luna prin secara
Atât de vastei Basarabii.
Cum ape trec încet pe albi
Iubirea-și sue 'n mine scara.

Nu-i mai aprins vreun alt colind,
Nici vraște mai grea în dor,
Decât pe 'ntinsul de mohor
Unde-am trăit pe toți iubind...”

Iubirea poetului, care nu cunoaște hotar și care e aceeași implinită, indiferent de-i față de o persoană, față de natură sau de Dumnezeu.

Și ca o aureolă de apus, în care noi vedem cel mai mândru răsărit pentru scriitor, firavul volum se încheie cu poezia „*Nistrul*”:

„Ce fină, legănată, ceață
Când matinal îmi fumeg visul,
Și-și scutură pierdut caisul
În apă ceru 'n mine viața!

Azi nu mai ești hotar de țară
Căci până 'n Bug ne 'ntindem glia...”

1) Poezii. Editura revistei „Vieaja Basarabiei”.

Înlănțuirea destinului poetului și a țării cu această apă, care stă spre răsăritul neamului, stăpânește ultimul fior din volum.

Prețuind arta cu care acest tânăr scriitor știe să ne apropie de vraja poeziei pure, ne lăsăm convinși de nădejdea că aceleași frumuseți inepuizabile vor alina inimile cetitorilor când un alt volum, mai vast, va apare. Primul sol care l-a anunțat și pe ai cărui umeri am găsit numai

cele zece poezii, a reușit să ne documenteze cu o clipă mai de vreme despre ceea ce avem de așteptat dela Octav Sargețiu.

N. Crevedia, prin banderola ce insoțește placheta, ține să ne asigure că „poezia domnului Octav Sargețiu e o poezie autentică și adunată într'un volum va fi o revelație”.

Credem în această afirmație bizuită pe dărnicia prielică de până acum a muzelor sale. **B. FRUNTE**

Institutul Social Banat—Crișana

Împlinind zece ani de activitate, Institutul Social Banat-Crișana încrustează calea grea a năzuințelor și a îndeplinirilor pe plan social, și se fixează aici la granița de Vest ca o necesitate în primul rând de ordin național. Inițiatorii pot avea o deplină mulțumire sufletească, cu toate greutatele inerente oricărui început. De abia acum, după zece ani de activitate, aruncându-ți o privire chiar fugară spre realizările înregistrate, îți dai seama de câtă importanță se va bucura I. S. B. C. și în viitor.

Să urmărim cursul vremii :

Mai înainte de înființarea I. S. B. C. existau, natural, în Banat ca în orice alt colț de țară, probleme sociale și intelectuali. Dar problemele sociale treceau de multe ori neobservate, deși erau în strânsă legătură cu preocupările de ordin administrativ, politic și național (accentuez național). De aici prea cunoscutele greșeli ce se făceau, nu numai în administrație, dar în întreaga concepție politică și în aplicațiile ei la un colț de țară dat.

Intelectualii noștri, ignorându-le sau, ca să fim mai puțin drastici, nesuszându-le, treceau peste realitățile sociale „dela noi” și aduceau în toată concepția lor calapoade străine de structură socială a gleei strămoșești. Progresul civilizației, al ordinii, în administrație și în alte domenii ale vieții publice, îl măsurau cu realizările din alte țări, fără să se întrebe de puțința adaptării la noi.

La noi realitatea socială fundamentală este satul. Se impune deci ca problemele sociale ale vieții rurale dela noi să fie cercetate, satele răscolite și vieța țaranului nostru aprofundată prin cercetări serioase, ca să-i desprindem acea linie de conduită ce i-a dat tăria în vârtejul secolelor. Pe de altă parte, intelectualii noștri să fie strănși, interesați și ademeniți de flacăra entuziasmului național, ca să se apropie de sat și să-l cunoască în toată realitatea lui.

Cunoașterea realității sociale aici în Banat a fost scopul principal fixat la înființarea Institutului Social Banat—Crișana. În răspântia vremurilor, e un popas de migăloasă cercetare, atât pentru trecut, cât și în prezent, din care să desprindem prin strângerea de documente științifice manifestările sociale, etice, psihologice, religioase etc din lumea Banatului. Idealul: o imagină a Banatului, cu acea adâncire științifică în realitatea socială pentru a determina prezentul cu toate lipsurile sale și a pregăti viitorul căutând toate mijloacele de îndreptare, în toate domeniile de manifestare.

Provincie românească așezată în marginea de Vest a țării, Banatul evidențiază acea romanitate conștientă care a stat de veghe de-a-lungul veacurilor, neclintită în calea fixată de destinul românesc. Deși secolele s'au rostogolit dureros peste romanitatea sa, lăsând acea impetritare de minorități, cu obiceiurile lor, cu datinile lor și cu fatala lor influență în toate domeniile, Banatul a rămas același, eliminând tot ce nu se integrează în vieța lui românească. Nu

trebuie să pierdem din vedere nici efectul dăunător al unei administrații străine, care era un adversar puternic și periculos a tot ce era manifestare românească, spre a ne putea da seama de titanica luptă dusă pe plan social și național de românismul de aici.

Și din toate acestea am ieșit învingători. Dar lupta se duce și astăzi, mai aprigă și cu alte mijloace.

Institutul Social Banat-Crișana, în afară de scopul cunoașterii realității sociale românești din Banat, mai are și pe acel al furnizării de documente științifice care oricând pot să dovedească romanitatea și continuitatea românească în cursul veacurilor. Culegerile lui monografice constituiesc un prețios răspuns dat propagandei străine, care trece dincolo de realitățile sociale și care aduce pretențiuni imaginare, mult exagerate, de existență minoritară...

În anul 1932 se pun bazele acestui Institut. Intelectualii din Banat își strâng rândurile și pornesc la drum, independent, dar păstrând o strânsă legătură cu Institutul Social Român din București. Ca o împlinire a sferei de acțiune, Institutul bănățean ia legătură cu Aradul și înființează acolo, în Crișana, o subsecție autonomă.

Numeroasele probleme sociale, culturale, artistice etc. ce așteptau să fie discutate, au determinat conducerea I. S. B. C. să împartă preocupările în așa zise secții de activitate, care să grupeze pe membrii Institutului pe specialități. Dela început funcționează următoarele secții :

- Secția de politică socială și sociologică,
- „ medico-socială,
- „ culturală și artistică,
- „ urbanistică și de studii administrative,
- „ minoritară,
- „ economică, financiară, tehnică și agricolă,
- „ juridică (care lucrează în colaborare cu cercul juridic bănățean),
- „ meseriașilor, comercianților și muncitorilor români.

Mai târziu s'a înființat subsecția de industrie casnică.

Natural, structura I. S. B. C. pe secții de activitate cerea în primul rând specialiști care să-i asigure o orientare temeinică. Banatul n'avea o citadelă universitară din mijlocul căreia să se recruteze forțele intelectuale necesare. Studiile teoretice de amploare științifică pentru o sociologie filosofică cereau un mare efort. De aceea, tendința inițiatorilor a fost să strângă mai întâi rândurile intelectualilor din Banat și să-i stimuleze la o muncă constructivă, pentru ca să alcătuiască ei înșiși din munca lor temeuriile ideologice ale activității viitoare. Institutul Social să devină o citadelă spirituală a Banatului, care să demonstreze vecinilor și celor care vor să ne cunoască vitalitatea spiritualității românești locale. Și au reușit.

Astăzi, după zece ani de activitate, rămân în urmă studii teoretice bine fixate și un bogat material documentar monografic, care a servit și servește ca mijloc de orientare nu numai în administrația locală, dar și în politica noastră externă.

În centrul preocupărilor au fost luate: *Problema depopulării, problema desnaționalizării și problema urbanizării și industrializării țăranului bănățean*. Mijloacele de luptă și de muncă sunt: comunicările în secții, conferințele în afară de secții (publice), anchetele monografice, publicațiunile periodice, cum este „Revista Institutului Social Banat-Crișana”, precum și studiile și monografiile tipărite.

În vederea obținerii unui tot unitar pentru comunicările în secții, secretariatul I. S. B. C. fixează un proiect de probleme speciale, cu titlul de „sugestie”, care să fie în-sușite de membrii Institutului, ca să le cerceteze și să le supună discuțiilor prin comunicări. Reproducem fag-mentar din mulțimea de probleme câteva din cele mai im-portante, cari au fost dezbătute: 1. *Dacă familia bănățeană așa cum este constituită mai poate asigura continuitatea pro-creației, deci existența etnică și drepturile elementului româ-nesc rămas în Banat; și dacă această familie, în aceste con-dițiuni, promovează cultura și civilizația românească în Banat; 2. Colonizarea Banatului; 3. Influența exercitată de Șvabi asupra elementului românesc din Banat din punct de vedere al depopulării; 3. Natalitatea sub raport medico-social; 4. Alimentația țăranilor bănățeni; 5. Protecția și asistența cop-ilăriei în Banat; 6. Condițiunile igienice ale învățământului primar în satele bănățene; 7. Studii statistice asupra fami-liilor numeroase în Banat.*

Comunicările în secții se discutau și se scoteau con-cluzii. Membrii secțiilor aveau prilejul să se aclimatizeze cu anumite probleme sociale și să aducă pe de altă parte contribuția lor.

O altă posibilitate de muncă erau *conferințele publice*. Se fixa un ciclu de conferințe anuale, prin înscrierea be-nevolă a membrilor precum și prin invitațiile ce se făceau personalităților universitare și de cultură din țară. O bună parte din aceste conferințe au fost publicate în revista Institutului, care timp de 10 ani a fost singura tribună de atitudine și preocupare sociologică în Banat.

Ea a înfruntat vremurile, a trecut peste atâtea piedici și a reușit să strângă în jurul ei un număr impresionant de colaboratori. În paginile ei s'au discutat cele mai va-riate probleme, s'au adus propuneri și s'au documentat cu date culese prin monografiile toate problemele aduse în discuție.

Pe de altă parte, cercetările monografice în satele din Banat au adus în decursul acestor ani un imens material științific-documentar. S'au cercetat 20 de sate. Din mate-rialul strâns s'au publicat 2 volume și anume: Monografia comunei *Belinț* și monografia comunei *Sârbova*, iar în curs de publicare sunt: monografiile comunelor *Pojăjina de jos* și *Ohaba-Bistra*, precum și monografia *Valea Almăjului*.

Satele au fost cercetate de-o mână de echipieri recru-țați din rândul intelectualilor locali, cari au adus, pe lângă pregătire, dorința lor de muncă, entuziasmul sufletului lor.

Echipierii au păstrat linia de conduită în cercetările monografice stabilită de prof. Dimitrie Gusti, dar au avut ca centru pentru fiecare sat anchetat o problemă capitală,

în jurul căreia gravita întreaga anchetă. Nu s'au mulțumit numai cu adunarea de material științific-documentar, ci au tras concluzii, au dat soluții, iar conducerea Institutului a intrat imediat în legătură cu administrația locală, aducând propuneri practice pentru îndreptarea lacunelor, anomaliilor din orice domeniu, găsite în timpul anchetei; formând astfel o școală specială în domeniul sociologic de: *sociologie apli-cată*.

Natural, toate propunerile s'au realizat după posibilități și prin înțelegere, nu este mai puțin adevărat însă că în cea mai mare parte I. S. B. C. a reușit să impună punctul său de vedere, ba ceva mai mult, să realizeze plăcuta și mult dorita colaborare între administrația locală și activi-tatea sa.

Problema capitală pentru monografia comunelor *Belinț* și *Sârbova* a fost „*depopularea*”. Pentru ancheta monogra-fică făcută în *Ohaba-Bistra* s'a avut ca problemă capitală: *Urbanizarea și industrializarea țăranului bănățean*. Pentru ancheta monografică făcută în *Pojăjina de sus: Desnațio-nalizarea în limbă și folklor a elementului românesc*. În sa-tele din *Valea Almăjului* apoi Institutul Social Banat-Crișana fiind încadrat prin legea Serviciului Social, a avut ca pro-blemă impusă adunarea de material monografic pentru o plasă model.

Acestor probleme capitale se mai adaugă cercetări fă-cute în alte domenii din viața țărănească, printre care amintim: *Ameliorarea terenurilor inundabile: salvarea folk-lorului literar, muzical, coreografic și a tezaurului artistic re-prezentat prin vechi țeșături și cusături românești*, care pro-blemă a devenit capitală în ultima monografie, făcută în anul 1942 luna August, în comuna *Naiđaș, jud. Caraș*; apoi *învățământul rural la sate, viața spirituală religioasă, igiena populației și sănătatea ei, situația economică și comunitatea de avere familială*, precum și *reforma agrară și conversiunea*.

Extragem din raportul redacției revistei asupra activi-tății Institutului, întocmit de d-l dr. Emil Botiș, programul de activitate al I. S. B. C. pentru viitor.

„1. Completarea cercetărilor monografice dela *Ohaba-Bistra* (Ferdinand), la *Recița* și *Anina*, spre a putea desă-vârși rezultatele obținute până acum în urmărirea indu-strializării țăranului român.

2. Examinarea problemei minoritare din Banat.

3. Anchete monografice în comunele de coloniști ro-mâni din Banat, pentru a cerceta cauzele greutăților multiple ale acestor colonii.

4. Cercetări monografice în *Timișoara* și orașele din Banat și *Crișana*.

5. Cercetări monografice în Banatul fost jugoslav și în *Timoc*.

Institutul Social Banat-Crișana se consideră o fortă-reață spirituală la granița de Vest, cu singurul scop să apere romanitatea din Banat și aă în frunte spiritual viitorul, oricât de neguros ar părea. Armele de luptă sunt documen-tele științifice culese pe teren și acea cimentare spirituală a tuturor intelectualilor din Banat, conștienți și hotărâți în activitatea lor.

Modelul de fortăreață spirituală al Institutului Social Banat-Crișana se impune ca exemplu de imitat pentru toate provinciile românești, ca un imperativ național al vremurilor.

GH. ATANASIU

INSEMĂNĂRI ȘI RECENZII

Paul Constant: *Răia*¹⁾

Cu Sofronie Lăzărescu, eroul romanului de față, se reia tipul predilect al satirei noastre sociale, stigmatizat în literatura mai veche cu numele de ciocoiu. E și el un fel de Dinu Păturică, un Lipicescu, sau un Tănase Scatiu, dospit într'un asemănător climat de viciu social.

N'are energia demonică a acelora și ambiția lui nu țin-tește departe chiar dela început (incepe cu veleități destul de modeste și își aranjează parvenirea treptat, o poftă implinită născând o alta); dar tocmai prin aceasta devine semnificativ pentru o epocă atât de pustie de mari energii, cum este aceea a unui regim politic devitalizat, când era deajuns puțină istețime și o mare lipsă de scrupule. Lingușește, se insinuiază speculând slăbiciunile celor mai mari, pentru a deveni apoi tiranul lor, și iată „treptele ierarhice” ale parvenirii, deci și povestea vieții lui Sofronie Lăzărescu.

Satira lui Paul Constant păstrează aproape integral aparențele unei neturburate seninătăți și „supuneri la obiect”. Astfel, pe când un Filimon, sau un Duiliu Zamfirescu — pertru a rămâne la comparația de mai sus — își revărsau, atât de puțin discret, ura personală împotriva ciocoiiului (Păturică e pedepsit „dinte pentru dinte” pentru vieța lui mârșavă, iar Scatiu e ucis de țărani înfuriați, readucând astfel atmosfera de pace și armonie socială atât de scumpă autorului „Vieții la țară”); la Paul Constant, Sofronie Lăzărescu rămâne biruitor până la capăt, deși trece prin primejdia (scena adunării politice) de a fi smuls de penele-i false, tocmai înainte de sborul lui cel mare. În timpul cetirii am avut totuși impresia că romanul se va încheia aci, cu înfrângerea ambițiosului adică... și mărturisim că nici acest desnodământ n'ar fi părut de loc căutat.

Alături de personajul principal se desfășoară vieța cu strănte orizonturi a unui orașel de provincie, cu oameni puțin diferențiați, nivelați de aceleași mărunte preocupări, mici dar permanente necazuri, sau părute bucurii

Poezia unui suflet în primăvara dragostei, sau câteva mărunte tablouri de natură fac să vibreze o coardă lirică pe care am ascultat-o odinioară în poeziile lui Paul Constant. Ironiei sale scapă, de asemenea, și evocarea vieții bătrânești, cu trecute rosturi și așezări mai pașnice și mai sănătoase.

Una din calitățile de căpetenie ale lui Paul Constant, în multele-i schițe, ca și în romanul de față, e însă dialogul, care e așa cum trebuie să fie: viu, caracterizant. Cealaltă e humorul. Iată de ce cărțile lui le cetești și recetești cu o nescăzută plăcere.

Licu Pop

Analele Academiei comerciale și industriale din Cluj-Brașov

E un volum impresionant de 1044 de pagini, editat din indemnul și sub auspiciile d-lui I. Mateiu, rector al memorialului an 1940.

Academia comercială din Cluj a fost o instituțiune nouă; ea a fost una din multele realizări românești efectuate în Cluj și, printre acestea, una din cele mai importante. Activitatea ei didactică a atras totdeauna un nu-

1) Roman, ediția II. Edit. Gorjan, 1942.

măr impresionant de studenți, iar rezultatele acestui învățământ au dat un nou prestigiu și un nou avânt vieții economice din Ardeal și Banat. Lucrarea fostului rector I. Mateiu evidențiază alt aspect al vieții universitare a Academiei comerciale: cel științific. Găsim în acest volum cele mai variate lucrări interesând fenomenul economic, dela probleme literare (Biologia lui Shakespeare, Utopia în literatură) și până la date istorice (Patentul împărătesc din 20 Februarie 1911) și studii politice (Politica socială a României de azi). Lucrările nu sunt exclusiv ale profesorilor. În Analele Academiei comerciale din Cluj-Brașov și-au găsit loc și lucrările asistenților, lectorilor și conferențiarilor, și chiar lucrările de seminar ale studenților. Faptul merită să fie subliniat. Intreaga obște universitară, din care implicit fac parte studenții, a fost pușă la contribuția științifică a școlii. De asemenea nu se poate trece cu vederea analiza cărților românești și străine de specialitate, care dovedește o largă preocupare științifică.

Publicarea Analelor, începută sub perspectivă festivă (a douăzeciua aniversare a înființării instituției), s'a terminat în refugiu, la Brașov. Rectorul de atunci nu a vrut să lase în mâini potrivnice cele douăzeci de coale tipărite la Cluj și a crezut de a sa datorie să evacueze acest material documentar. Onoare lui!

Victor Papilian

Ecou bucovinean

Numărul aniversar al revistei noastre, publicat cu ocazia împlinirii a patruzeci de ani dela întemeierea vechiului „Lu-ceafăr”, a fost primit cu un cald interes și periodicele au subliniat din nou importanța celei mai reprezentative dintre revistele Ardealului dinainte de Unire. Unele comentarii, prin proporțiile și informațiile ce le cuprind, sunt adevărate contribuții de istorie literară. Iată, de exemplu, acest fragment dintr'un lung articol pe care d-l I. Mandiuc îl publică, sub titlul „Aniversarea Luceafărului”, în numărul din 16 August al ziarului *Bucovina* din Cernăuți:

„Bucovina culturală, desrobită prin jertfa de sânge a legendarului ostaș român, ia parte cu toată căldura sufletului ei la acest popas glorios al unei reviste, care a avut un adânc răsunset în intelectualitatea românească din această provincie de sub stăpânire străină. Multe erau asemănările între mediul ardelean și cel bucovinean, erau atâtea apropieri între sufletul intelectualului ardelean și al celui bucovinean, era atâtea comunitate de aspirațiuni în viitor, atâtea legături în trecut între Ardeal și Bucovina, mai era și atâtea durere în sufletele adevărat românești de dincoace și de dincolo de Carpați, încât nu era cu puțință ca această tribună literară să nu răsune adânc și 'n sufletele intelectua-lilor români din Bucovina.

Era glasul profetic al marelui Goga, era poezia lui patriotică care a găsit admiratori și imitatori în Bucovina, pentru că aici, ca și dincolo, erau aceleași împrejurări excepționale, cari îndreptățesc, după Maiorescu, existența unei poezii patriotice, dacă numai sentimentul patriotic „în afară de orice tendință politică”, este adevărul adânc. Unul din poezii Bucovinei care a fost fascinat și fermecat de vauerul puternic al zbuciumului lui O. Goga a fost G. Rotică, care a publicat multe din poeziile sale cu lumea țărănilor bucovineni în revista „Luceafărul”. Dintre poezii noștri au mai

publicat în aceeași revistă Cocârla-Leandru, V. Huțan, etc., iar numărul prozatorilor a fost mult mai mare. Unul dintre cei dintâi a fost tânărul Ion Grămadă, care încă de pe băncile liceului din Suceava a concurat la premiul literar al revistei „Luceafărul” cu schița „In ajunul despărțirii”, publicată în nr. 20, an III, Oct. 15, 1904.

Correspondența cea mai bogată și mai bine alcătuită o trimitea Lascar Luția sub pseudonimul I. T. Luis, tânărul elev al liceului din Suceava, în casa căruia ne adunam noi câțiva colegi ai lui de citeam revistele și cărțile aduse clandestin din vechiul regat, din România liberă, peste cordun. Și subsemnatul a trimis cronici teatrale și dări de seamă la această revistă, care era farul nostru de lumină pe lângă „Neamul Românesc” al profesorului Iorga. Grație colaborării câtorva tineri din Suceava, revista „Luceafărul” ajunsese să fie foarte răspândită și citită printre tineretul din Suceava și apoi în întreaga Bucovina; mai ales în societățile academice studențești din Cernăuți nu era tânăr care să nu cunoască și să nu-l intereseze viața culturală din Ardeal; pe masa de lectură a tuturor societăților revista „Luceafărul” era la loc de frunte, citită cu multă grabă și interes.

Revista „Luceafărul”, această prestigioasă publicație, a făcut o adevărată școală, nu numai în Ardeal, ci și la noi în Bucovina, prin adâncă ei influență, prin binefăcătoria și sănătoasa ei căldură revărsată cu atâta dărnicie și asupra sufletului bucovinean. Această publicație românească, născută nu din dorința unui tineret care voia să-și încerce condeele, nici din rosturile comerciale ale unei case de editură, ci din adâncul unui suflet prea sbuciumat, a însemnat în sensul cel mai larg al cuvântului o curajoasă tribună pentru afirmarea drepturilor unui popor și un instrument tot atât de curajos pentru susținerea vieții naționale a Românilor ardeleni, care însă ecou s'a răsfânt și asupra noastră, a celor din Bucovina, cari la fel trăiam sub o stăpânire vitregă străină.”

L.

Revista Revistelor

Vieța Basarabiei, Iulie 1942.

Marea revistă basarabeiană a continuat să apară în refugiu, la București, ținând treaz interesul pentru problemele de cultură, specifice și promovând o mișcare literară care se desfășoară în valuri potolite, fără note stridente și străbătută adânc de duhul locului. Se simte prezența unui îndreptar, care garantează orientarea revistei și spiritul de continuitate: este d-l Pan Halipa, care a dat viață revistei înainte cu zece ani și a fost conducătorul ei în tot răstimpul acesta.

Colaboratorii „Vieții Basarabiei” se recrutează în rândul întâi dintre localnici. La fel de numeroși sunt însă și cei ce și au iofrățit destinul cu al regiunii, fără să fie originari de acolo, iar în scrisul acestora înfloresc adeseori același peisaj basarabeian și vibrează același suflet nostalgic și infiorat de mister al Românului dintre Prut și Nistru. Exemplu tipic: poetul Octav Sargețiu, care de câțva timp asumă și rolul de redactor al revistei, iar dovada, această piesă de antologie, de un lirism armonios strunit (tipărită între timp în volumul „Cântece în singurătate”, despre care se vorbește în altă parte a „Luceafărului”):

Se scaldă luna prin secară

Se scaldă luna prin secara
Atât de vastei Basarabii...
Cum ape trec incet pe albi,
Iubirea-și suie 'n mine scara.

Nu-i mai aprins vreun alt colind,
Nici vraște mai grea în dor,
Decât pe'tinsul de mohor
Unde-am trăit pe toți iubind...

Când se sfâșie-albastră ceața,
De peste plopi îmi sorb lumina;
Ca ei de sveltă ți-i tulpina,
Tu ceaiul meu și dimineața.

Destram în leneșe-adieri
Frumoșii ani ce-au curs pe vad
Și-aștept, pe lunci, din nou să cad,
Cocorul marei primăveri...

Expresive sunt și fotografiile cu mult gust alese, cari împodobesc coperta fiecărui număr al „Vieții Basarabiei”.

Carpații, 15 Septembrie 1942.

De zece ani, d-l Ionel Pop — un maestru al barei cu sensibilitate de poet — scoate sub titlul *Carpații* o revistă de „vânătoare, pescuit, chinologie”, în care relatările, cu proporții de studii uneori, despre fapte din domeniul acestor plăcute indeletniciri alternează cu povestiri sau descrieri cărora atributul „literar” li se cuvine cu deplină îndreptățire. Autorii lor sunt adeseori nume consacrate în literatură — un Mihail Sadoveanu, I. Agârbiceanu, Mihail Moșandrei etc. — dar farmecul povestirii apare și în scrisul unora dintre aceia ce nu sunt profesioniști ai condeiului, pe care-l servesc doar incidental, cu o dragoste alimentată de viața petrecută în împărăția largă și generoasă a naturii.

Numărul ultim al revistei surprinde pe cetitor cu o colaborare a maestrului M. Sadoveanu — în versuri. E povestea unei ploioase vacanțe de vară la Valea Ierii; temă umoristică dezvoltată în versuri de cea mai variată gamă prozodică, în cari pe lângă virtuozitatea versificației este de remarcat suflul de autentică poezie, implicat deopotrivă și în proza scriitorului.

Iată începutul:

Pân' la sosirea noastră 'n Valea Ierii
Fusese o secetă de cremene. Nici pic de ploaie.
Cum am ajuns noi, au pornit suvoaie.
Zic Moșii: „Ne-au sosit cu spor boierii”.

Urmează apoi douăzeci de zile în șir ploioase, suportate cu voie bună și cu nădejdea unei „răzbunări”, pe care o alimentează — ironie a destinului — nopțile statornic senine.

Mirare că'n această epocă ciudată,
Noaptea nu plouă niciodată.
Indată ce-amurgul și'ntinde catifeaua,
Cerule devine ca vioreua.
Se suie unul peste altul ca acrobații
Munții, spre constelații.
Așa-i de pur adâncul și sună clar pârăul,
De parcă n'a plouat de când hăul...

Sfârșitul micii odisee vine în a douăzecișuina zi:

Intr'a douăzecișuina zi, — scrisori, telegrame,
Dela domni și dame,
Ne presează, ne imploră să lăsăm totul
Și să ieșim la lume cu barca ori dea înotul,
Și să trecem și'n alte regiuni, spre răsărit,
Unde secetele și mai greu au băntuit;
Să-și vadă și 'n alte părți omenirea,
Prin noi, mântuirea.

Deci când plecăm, se strânge poporul cu zvoană,
Se 'nalță ici prapor, colo icoană ;
Bat clopote, clocotesc urale,
Apoi tăcere, și-aceste vorbe sacramentale :

„Binefăcătorilor, cu apele voastre imbelșugate
Ne-ați adus fân și bucate,
Dumnezeu să vă dea sănătate !
Că vă duceți acum, bine ne pare :
Ne mai trebuie ș'o firă de soare.
Onorați domni, ci cum vom duce lipsă de ploii,
Musai să poftiți iar la noi.
De nu ni-ți dărui din voia dumneavoastră mila,
Apoi să știți că v'aducem cu sila.

Vremea, 20 Septembrie 1942.

Interviewul pe care d-l Vasile Netea l-a luat d-lui Ion Agârbiceanu, cu prilejul aniversării sale de 60 de ani, e remarcabil prin sinceritatea mărturisirilor și limpezimea formulării unor adevăruri cari stau în centrul procesului de creație al scriitorului sărbătorit.

Pentru prețiosul lor interes documentar, reproducem pasagiile privitoare la problema „influențelor” și a „școlilor literare”, în cari aspectul „semănătorist” al scrisului d-lui Agârbiceanu este pus din nou în discuție, cu concluzii cari întregesc constatările din „Mărturisiri” (publicate în „Revista Fundațiilor Regale” din Decembrie 1941):

„Nu-mi inchipuiam și nu simțeam să fac ceea ce s'a numit mai târziu „semănătorism” în înțelesul pejorativ; de a idealiza lumea satului. Nu idealizam nimic; icoanele înseși erau luminoase. Eu am crescut într'un sat de oameni destul de înstăriți și n'am avut prilej să cunosc în copilărie mizeriile materiale din satele sărace, pe care le descriu unii dintre prozatorii mai tineri ardeleni, despre care se afirmă că zugrăvesc mai exact realitatea satului. Eu afirm și azi că icoanele luminoase pe care le-am prins în câteva schițe, nu sunt idile, ci redau și ele realitatea dintr'un sat înstărit și cu moravuri sănătoase, patriarhale încă.

Mai târziu, ca preot în Munții Apuseni am cunoscut și mizeria materială și uneori morală a satului sărac, și am scris bucățile cuprinse în volumul „În întuneric”, apărut la *Minerva*, înainte de primul războiu mondial, unde zugrăveam aspectele noi ale vieții satului, despre care nimeni n'ar mai putea spune că sunt „idile” (Copilul Chivei, Fișpanul, Prăgînet, Fragmente apărute în „*Ramuri*” din Craiova, *Fefelega*, *Luminița*, etc.).

Autorii cari mi-au deșteptat sensibilitatea sunt amintiți mai sus. Nu în înțelesul de a cădea în maniera lor, ci simplu de a mă trezi pe mine insumi. Nici n'am scris mai mult de cinci-șase schițe entusiasm de scrisul altora. Pe urmă, pornit la drum, mă emoționam singur, și încă de cele mai diverse subiecte. Așa că, din parte-mi, *nu cred în directive literare, în școli literare, ci numai în temperamente artistice asemănătoare, și într'o înrudire referitoare la concepția despre lume și viață pe care o pot avea unii creatori de artă. Curentele și școlile literare sunt o operă a criticii ulterioare, în care creatorii de artă nu au nici un amestec.* Decât doar atât că ei oferă materialul liberei creații, din care critica durează școli și curente literare.

Sub teroarea sau avântul unui curent literar nu pot rămânea decât imitatorii, și nu creatorii adevărați de viață.

Viziunea integrală a vieții vine numai cu timpul, cu anii, cu experiența, cu creșterea și adâncirea spiritului propriu. *Perdelele grele ridică de sigur toți creatorii de artă dinaintea ta, și uneori ei îți ajută să vezi vastitatea ca și profunzimea vieții pe care dela o vreme o simți și o între-zărești și tu. Întâlnirea cu ei de sigur că te influențează, în același înțeles. În cazul meu scriitori ca Balzac, Flaubert, Dostoievsky, Tolstoi, Korolenko, Gorki au făcut să simt mai adânc epopeia tragică a omului, complexitatea sentimentelor și pornirilor omenești, viața și lupta ei”.*

OLIMPIU BOITOȘ

Rectificare

Titlul poeziei d-șoarei Zorica Lațcu, publicată în numărul trecut al „*Luceafărului*”, s'a cules greșit *Invitație*, în loc de *Invocație*, cum era în manuscris.

Redacționale

Revista noastră are ca linie de conduită evitarea oricărei polemici în chestiunile cari ar putea atinge susceptibilitatea instituțiilor fundamentale ale națiunii. Ca atare, partea de polemică din articolul d-lui Grigore Popa, intitulat „*Dela Simion Ștefan al Bălgradului la Nicolae Colan al Clujului*”, trebuie să fie socotită ca strict personală.

*

Cliseele cu portretul d-lui I Agârbiceanu, tipărite în acest număr, fac parte din colecția d-lui Petru Bortș, directorul revistei „*Gazeta Ilustrată*”.

Bibliografie

Cărți apărute în editura „*Fundației Regale pentru Literatură și Artă*“:

Ion Pillat, *Implinire*. Poem.

Iulian Vesper, *Izvoare*. Poeme.

D. Ciurezu, *Cununa Soarelui*. Poem.

Ovidiu Caledoni, *Vrăjitorul apelor*. Versuri.

Lucian Blaga, *Poezii*, Ediție definitivă.

Const. C. Giurescu, *Istoria Românilor*. Vol. III, partea 1

Colonel August von Spiess, *Din Ardeal la Kilimandjaro*. Vânători în Africa.

I. L. Caragiale, *Opere VII Corespondență*. Ediție îngrijită de Șerban Cioculescu.

Alte edituri:

Const. Z. Buzdugan, *Poezii traduse din poezii moderni francezi*. Vol. I, *Baudelaire*. Ed. „România Tânără”, Brașov, 1942.

Lucian Valea, *Întoarcerea lângă pământ*. Versuri. „Tribuna”, Brașov 1942.

Grigore Popa, *Armand Godoy*, poète latin et chrétien. Editura „Țara”, 1942.

Neagu Rădulescu, *4 pe trimestrul 2*. Ediția II-a. Editura Contemporana, 1942.

Radu Brateș, *Aspecte din viața Blajului*. Blaj Tip. Seminarului, 1942.

G. Obreja—Iasi, *Doctrina comunistă*. Edit. Athanasie D. Gheorghiu—Iasi, 1942.

Revista Fundațiilor Regale. București. Anul IX, Nr. 9 (Septembrie 1942).

Cetatea Moldovei. Iasi. Anul III, Vol. VI, Nr. 8—9 (August—Sept. 1942).

Vremea. București. Anul XIV, Nr. 664—667 (6—27 Septembrie 1942).

Viața Ilustrată. Cluj. Anul IX, Nr. 7 (Septembrie 1942).

Gazeta Militară. București. Anul IV, Nr. 75 (31 August 1942).

Carpații. Sibiu. Anul X, Nr. 9 (Septembrie 1942).

Cultura Creștină. Blaj. Anul XXII, Nr. 4—6 (Aprilie—Iunie 1942).

Ramuri. Craiova. Anul XXXVIII, Nr. 8 (August 1942).

Buletinul pregătirii premilitare și extrașcolare. București. Anul VIII, Nr. 6 (Septembrie 1942).

Gândirea. București. Anul XXI, Nr. 7 (August—Septembrie 1942).

Viața Basarabiei. București. Anul XI, Nr. 8—9 (August—Septembrie 1942).

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL II, Nr. 10.

Octomvrie 1942.

SUMARUL

Petre Bucșa : Chemare (versuri)	Pag. 349
P. Drăghici : Ion Agârbiceanu sexagenar	" 350
Olimpiu Boitoș : I. Agârbiceanu (schiță bio-bibliografică)	" 353
Gheorghe Popa : Rana din inimă. — Ceas de oprire. — Alungarea dintre pernele visului. — Pasăre întoarsă (poeme)	" 356
Victor Eftimiu : Sibiul de odinioară	" 359
Octavian Popa : Un om inutil (nuvelă)	" 363
D. Călugăru : Călătorie pentru reîntoarcere (versuri)	" 366
Ion Apostol Popescu : Autobiografie (versuri)	" 366
A. P. Bănuț : „Luceafărul” în 1902 (Zămisirea, nașterea, „pater semper incertus” II)	" 367
Donică Oprea : Tămâiere (versuri)	" 369
Al. Dima : Asupra domeniului și constituirii științifice a esteticii	" 370

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

Șt. Manciulea : Ion Maiorescu și raporturile lui cu Timotei Cipariu	" 376
---	-------

GÂND ȘI FAPTĂ

Grigore Popa : Dela Simion Ștefan al Bălgradului la Nicolae Colan al Clujului	" 379
---	-------

CRONICI

Victor Iancu : În jurul unei discuții axiologice	" 381
B. Frunte : Octav Sargețiu : Cântece în singurătate	" 383
Gh. Atanasiu : Institutul Social Banat-Crișana	" 384

INSEMNĂRI ȘI RECENZII

Paul Constant : Râia (Licu Pop); Analele Academiei comerciale și industriale din Cluj-Brașov (Victor Papilian); Ecou bucovinean (L.); Rectificare; Revista revistelor (Olimpiu Boitoș); Redacționale.

ILUSTRĂȚII

I. Agârbiceanu în 1900; I. Agârbiceanu în 1933 (fotografii). — Desene în interior de C. Munteanu.